

نقش پنجره جمعیتی بر امنیت اجتماعی ج.ا.۱

یونس خزلی^۱

امنیت اجتماعی، از مهم‌ترین ابعاد امنیت ملی و از شاید مهم‌ترین زیرساخت اساسی برای دستیابی به توسعه اقتصادی و بهبود سطح رفاه در جامعه به شمار آید. پنجره جمعیتی، دوره زمانی به نسبت کوتاه از تحولات جمعیتی یک کشور است که در آن نسبت جمعیت سنین فعالیت به حداکثر رسیده و نوعی ساختار جمعیتی مطلوب برای شتاب بخشیدن به رشد و پیشرفت کشور مهیا می‌شود. در این پژوهش با رویکرد امنیت اجتماعی و ملی با روش کمی و پیمایشی و با تکنیک پرسش نامه محقق ساخته که روایی و پایایی آن تأیید کرده است، نقش پنجره جمعیتی بر امنیت اجتماعی تبیین می‌گردد. با انتخاب حجم نمونه ۱۰۰ نفر، که ۵۰ نفر آن را صاحب نظران و مدیران جمعیت‌شناسی مرکز آمار ایران و ۵۰ نفر دیگر را مدیران و مسئولین حاضر در پلیس امنیت اجتماعی نیروی انتظامی تشکیل می‌دهند. داده‌های توصیفی با استفاده از نرم افزار SPSS، آلفای کرونباخ آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و ضریب آلفا برابر ۰/۸۲۲ محاسبه و سپس از آزمون ویلکاکسون^۲ برای آزمون فرضیات استفاده گردید، و نتایج حاصله نشان داد که دوره پنجره جمعیتی گشوده شده در کشور با افزایش عرضه نیروی کار، افزایش مشارکت زنان، افزایش قدرت پس‌اندازها، افزایش کیفیت جمعیت، می‌تواند نقش به‌سزایی در تامین و یا تهدید شاخص‌های امنیت اجتماعی از قبیل تامین نیازهای امنیتی مردم، بهبود خدمات امید به آینده و کاهش بیکاری، داشته باشد.

کلید واژه: پنجره جمعیتی، امنیت اجتماعی، گذار جمعیتی، جمعیت‌شناسی، سرمایه انسانی، امید به آینده

۱. دانش آموخته پدافند غیرعامل دانشکده علوم و فنون فارابی

2. Wilcoxon signed-rank test

«محدود کردن نسل، برای کشور ما یک خطر بزرگی است. ما در منطقه خطر مبالغ زیادی پیش رفتیم، باید برگردیم؛ میتوانستیم جلوی این کار را بگیریم، نگرفتیم. آنچه که متخصصین و کارشناسان، با نگاه‌های علمی، با دقت علمی بررسی کرده‌اند، ما را به این نتیجه می‌رساند که با این روند کنونی، کشور در آینده دچار مشکل فراوان خواهد شد؛ کشور دچار پیری عمومی خواهد شد. این تحدید نسل، چیز بدی است. البته شنیدم در مجلس طرحی در حال بررسی است؛ متتها آنطور که برای ما نقل کردند، آن طرح جواب نغیدهد؛ این مقداری که در این طرح دیده شده، جوابگو نیست. مسئولین و علاقه‌مندان و آشنایان با مقتضیات این کار در مجلس، باید توجه کنند و درست انجام دهند».^۱ امروزه هر کشوری برای رسیدن به رفاه و توسعه همه جانبه ناگزیر به پیش‌بینی نیازها و امکانات خود در بازه‌های زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و درازمدت و سپس طراحی و اجرای برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی در جهت تأمین آن نیازها می‌باشد. در این راستا، جمعیت، ساختار و پویایی آن، محور و مرکز برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود.

در طول چند دهه گذشته، تمرکز جمعیت‌شناسی، بیشتر بر پویایی رشد جمعیت بوده و کمتر به ساختارها به‌ویژه ساختارهای سنی توجه شده است این در حالی است که با توجه به کامل شدن فرایند گذار جمعیتی^۲، هم اکنون گذارهای ساختار سنی^۳ (ASTs) مهم‌ترین مسئله جمعیت و توسعه محسوب می‌شود. تحلیل تغییرات ساختار سنی به این دلیل مهم است که فازهای متمایز گذار ساختار سنی، امکان بررسی و تحلیل تأثیرات ساختار سنی در توسعه اقتصادی و اجتماعی را ممکن می‌سازد (Sommeštad and Malmberg 2000: 6). در هر یک از مراحل انتقال ساختار سنی، با توجه به این که کدام یک از گروه‌های سنی در اکثریت باشند، نوع و کم و کیف نیازهای اجتماعی و جمعیتی تغییر می‌کند، لذا مطالعه ساختار سنی به معنی تشخیص نیازهای حال و آینده جامعه است (مشفق و میرزایی ۱۳۸۹: ۴). دوره‌ها و مراحل مختلف گذار ساختار سنی، شرایط، مسائل و فرصت‌های متفاوتی را به همراه خواهد داشت. از این‌رو با مطالعه گذار ساختار سنی جمعیت می‌توان فرصت‌ها و چالش‌های حال و آینده جمعیت را تشخیص داد.

پنجره جمعیتی^۴ (DW)، دوره زمانی به نسبت کوتاه (در ایران حدود ۴۰ سال) از تحولات جمعیتی یک کشور است که در آن نسبت جمعیت سنین فعالیت به حداکثر می‌رسد و نوعی ساختار جمعیتی مطلوب برای شتاب بخشیدن به رشد اجتماعی و اقتصادی مهیا می‌گردد. بخش جمعیت سازمان ملل پنجره جمعیتی را دوره‌ای تعریف می‌کند که در آن نسبت جمعیت زیر ۱۵ سال به کمتر از ۳۰ درصد کل جمعیت برسد و

۱. بیانات در دیدار مسئولان نظام ۳۰/۰۴/۱۳۹۲

2. Demographic transition

3. Age structure

4. Demographic Window

نسبت جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر هنوز کمتر از ۱۵ درصد باشد (United Nations 2004). همچنین، می‌توان گفت، پنجره جمعیتی دوره‌ای است که در آن کمتر از ۱/۳ جمعیت خارج از سنین فعالیت (زیر ۱۵ سال و ۶۵ سال و بالاتر) و بیشتر از ۲/۳ جمعیت در سنین فعالیت (۱۵ الی ۶۴ ساله) باشند (سرای، ۱۳۹۰: ۱۲۸).

امنیت^۱ از اساسی‌ترین نیازهای بشر است و قدمتی به اندازه عمر بشر دارد لذا دولت‌ها برای تأمین این نیاز اساسی، همواره امنیت را اولویت اول سیاست‌های خود قرار داده و برای کسب، حفظ و گسترش آن تلاش می‌کنند (یاوری و همکاران، ۱۳۸۹: ۵). مفهوم احساس امنیت یکی از مولفه‌های کیفیت زندگی است و آسیب‌های اجتماعی از مهمترین پیامدهای ناامنی به شمار می‌روند. امروزه با توجه به رواج ناامنی‌های اجتماعی، مطالعه موضوع امنیت اجتماعی و عوامل مرتبط با آن ضرورت یافته است. امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به شمار می‌رود، به طوری که با زوال آن آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد و مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گرو تأمین امنیت است. امنیت مقوله‌ای اساسی در هر نظام اجتماعی است و کشورها اولویت اول خود را به برقراری امنیت در جامعه اختصاص می‌دهند.

جمعیت ایران در نیم قرن اخیر در پست گذار جمعیتی^۲ (DT) تحولات بی‌سابقه‌ای را تجربه کرده است؛ تعداد جمعیت که در سال ۱۳۳۵، ۱۹ میلیون نفر بوده به چهار برابر افزایش یافته و در سال ۱۳۹۵ از مرز ۸۰ میلیون نفر گذشت. در این مسیر، در اثر کاهش سریع و پدیده‌ای دو دهه اخیر باروری، به دنبال کاهش مستمر مرگ و میر، میزان رشد شتابان جمعیت هر چند تعدیل شده است، اما ابعاد جدید جمعیت و توسعه‌ای نظیر تغییرات ساختار سنی جمعیت و پیامدهای آن ظهور یافته است. به بیان دیگر، ایران کنونی در معرض گذار و تغییرات ساختارهای سنی جمعیت قرار گرفته و این تحولات مهمترین مسئله جمعیت و توسعه کشور محسوب می‌شود. در همین حال شانس دیگری که ایران از این جهت دارد این است که این فرصت که از سال ۲۰۰۵ میلادی (۱۳۸۵ شمسی) شروع شده، تا سال ۲۰۴۰ میلادی (۱۴۲۵ شمسی) ادامه خواهد داشت.

در پژوهش حاضر دغدغه محقق بر این است که نقش مثبت (سازنده) و منفی (مخرب) پنجره جمعیتی بر امنیت اجتماعی کشور را مورد واکاوی قرار دهد. بررسی این نقش از آن رو مهم است که می‌تواند تأثیر این فرصت طلایی را بر مؤلفه‌های امنیت اجتماعی ایران به عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد امنیت ملی بررسی کرده و بتواند شاخص‌های را برای ارزیابی این نقش ارائه دهد.

در واقع مسئله اصلی، پیدا کردن شاخص‌های پنجره جمعیتی و تأثیر و میزان تأثیر آنها بر مؤلفه‌های امنیت اجتماعی است تا از این رهگذر بتوان قبل از اینکه این پنجره بسته شود، در راستای منافع ملی گام برداشت.

1. security
2. Demographic transition

۱-۱- ضرورت

مهمترین ضرورت انجام تحقیق حاضر، فقدان تحقیق انجام شده در این خصوص است. سیاست‌ها و برنامه‌های جمعیتی بیشتر بر پویایی رشد جمعیت متمرکز بوده و کمتر به ساختارهای سنی جمعیت، تغییرات و پیامدهای آن توجه شده است. باید گفت پنجره جمعیتی یک امکان بالقوه است و صرفاً گشوده شدن پنجره جمعیتی در یک کشور سبب پیشرفت نمی‌شود، بلکه بستر مناسب باید برای آن فراهم نمود تا از حالت بالقوه به بالفعل تبدیل گردد. بنابراین عدم مدیریت صحیح و ناتوانی در بهره‌برداری از آن می‌تواند منجر به ضرر شود نه سود. یعنی اگر پنجره جمعیتی مدیریت صحیح نشود نه تنها این فرصت از دست خواهد رفت، بلکه با روی دیگر سکه یعنی تهدیدها، چالش‌ها و مسائل آن که سبب به مخاطره افتادن امنیت اجتماعی کشور می‌گردد، روبه‌رو هستیم. لذا در خصوص ضرورت انجام این تحقیق باید گفت در صورت عدم انجام آن پیامدهای ذیل متصور می‌باشند:

- عدم توجه به پنجره جمعیتی علاوه بر آن که فرصت طلایی توسعه کشور را می‌سوزاند، موجی از ناامیدی، سرخوردگی و تبعات اجتماعی منفی را نیز بر جامعه تحمیل می‌کند. بی‌توجهی به این بازه زمانی و عدم مدیریت صحیح پنجره جمعیتی این فرصت طلایی که می‌تواند سبب بالندگی کشور شود و معمولاً یک بار برای هر کشور اتفاق می‌افتد را از بین خواهد برد. بدیهیست ناکارآمدی برای جذب این گروه بزرگ از جمعیت در کوتاه‌مدت بحران‌های اجتماعی و اقتصادی بسیاری به همراه دارد و از سوی دیگر در بلندمدت تهدیدی جدی برای جامعه تلقی می‌شود، زیرا دامنه جمعیت سالخورده افزایش می‌یابد.

- نادیده گرفتن انبوه جمعیت جوان و تورم جوانی جمعیت برای کشور تهدید محسوب می‌شود. این جمعیت جویای کار (متولدین دهه‌های هفتاد و هشتاد و زنان فارغ التحصیلی که نرخ مشارکت آن‌ها در امور اجتماعی روز به روز در حال افزایش است) در صورت نداشتن سیاست‌گذاری صحیح و برنامه‌ریزی دقیق، می‌تواند باعث بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در کشور خواهیم بود که می‌تواند تهدیدی برای امنیت اجتماعی محسوب شود.

«حد زاد و ولد در جامعه ما چیست؟ من اشاره کردم؛ یک تصمیم زمان‌دار و نیاز به زمان و مقطعی را انتخاب کردیم، گرفتیم، بعد زمانش یادمان رفت! مثلاً فرض کنید به شما بگویند آقا این شیر آب را یک ساعت باز کنید. بعد شما شیر را باز کنید و بروی! ماها رفتیم، غافل شدیم؛ ده سال، پانزده سال. بعد حالا به ما گزارش میدهند که آقا جامعه ما در آینده نه چندان دوری، جامعه پیر خواهد شد؛ این چهره جوانی که امروز جامعه ایرانی دارد، از او گرفته خواهد شد. حد زاد و ولد چقدر است؟»^۱

جمعیت و کیفیت آن، یکی از اصلی‌ترین بایدهای توسعه پایدار و امنیت اجتماعی است. و هر قدر این جمعیت جوان‌تر، تحصیل کرده‌تر و در سن کار باشد، استفاده از آن برای رسیدن به توسعه بهتر کشور

در تمامی زمینه‌ها و به دنبال آن ارتقا امنیت اجتماعی بیشتر خواهد بود. اکنون که در کشور بحث توسعه و استفاده از پنجره جمعی مطرح است، طبیعی است که باید وضع جمعی کشور و کیفیت جمعیت را برای تحقق این امر بررسی کرد و سنجید که این مولفه مهم در شرایط کنونی کشور چه وضعی دارد. نگاهی به آخرین آمار موجود درباره جمعیت و ترکیب جمعیتی کشور نشان می‌دهد ایران به تمام معنی در «عصر طلایی جمعیت» به سر می‌برد. پدیده پنجره جمعی همانند یک ابر بهاری می‌باشد و معمولاً برای هر کشوری یک بار در طول تاریخ اتفاق می‌افتد، که برخی از کشورها از جمله: آمریکا، روسیه، ژاپن و چین توانستند از این گشتاور جمعیتی در جهت توسعه اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خودشان استفاده کنند. لذا بر اساس آنچه گفته شد، انجام تحقیق حاضر می‌تواند دستاوردهای ذیل را به همراه داشته باشد:

- این تحقیق می‌تواند سبب جلب توجه بیشتر به نقش پنجره جمعی در پیشرفت کشور شده و به دنبال آن ارتقاء سطح امنیت اجتماعی را موجب گردد.

- نتایج تحقیق حاضر می‌تواند برای تصمیم‌گیران کشوری ارائه شود تا با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطابق با این برهه زمانی خاص به تدوین شیوه نامه‌ها و آیین‌نامه‌های مرتبط پرداخته و موجبات توجه ویژه و خاص به دوران پنجره جمعی، به منظور دستیابی به امنیت اجتماعی بالاتر را فراهم آورند.

روش پژوهش: از آنجایی که تحقیق می‌تواند مورد استفاده کارشناسان و برنامه‌ریزان اقتصادی، سیاسی و امنیتی شود تا درباره تعدیل و تنظیم رشد جمعیت و یا استفاده از فرصت‌های موجود جمعیتی، در سیاست‌ها و برنامه‌های خود بهره ببرند؛ نوع تحقیق کاربردی است که به شیوه توصیفی - پیمایشی و در بازه زمانی سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰، در قلمرو جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. داده‌های این پژوهش به صورت اسنادی (کتابخانه‌ای و سایت‌های اینترنتی) و میدانی (پرسشنامه) گردآوری شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر متشکل از دو حوزه صاحب نظران و مدیران جمعیت‌شناسی مرکز آمار ایران و همچنین مدیران و مسئولین حاضر در پلیس امنیت اجتماعی نیروی انتظامی به تعداد ۱۰۰ نفر هستند که ۵۰ نفر آن از صاحب نظران و مدیران جمعیت‌شناسی مرکز آمار ایران (۵ نفر از مدیران عالی، ۱۰ نفر از اساتید دانشگاه، ۱۰ نفر از معاونین، ۱۰ نفر از مدیران پایه و ۲۰ نفر از کارشناسان مربوطه) و ۵۰ نفر از مدیران و مسئولین حاضر در پلیس امنیت اجتماعی نیروی انتظامی (۵ نفر از مدیران عالی، ۱۰ نفر از اساتید دانشگاه، ۱۰ نفر از معاونین، ۱۰ نفر از مدیران پایه و ۲۰ نفر از کارشناسان مربوطه) تشکیل می‌دهند. این تعداد دارای مدارک کارشناسی و بالاتر و بیش از ۱۰ سال سابقه کار در حوزه‌های جمعیت‌شناسی و امنیت اجتماعی را دارا می‌باشند.

در این پژوهش روایی پرسش‌نامه به صورت صوری (یعنی شکل کلی پرسش‌نامه) و محتوایی (یعنی همان هدفی که داریم را می‌سنجد) با استفاده از نظرات متخصصان و خبرگان حوزه پژوهش به دست آمده و

به این منظور پرسش‌نامه محقق ساخته، قبل از توزیع در بین ۱۰ نفر از متخصصین حوزه پژوهش توزیع و بعد از اعمال نظرات آنان و انجام اصلاحات لازم بین اعضا جامعه آماری توزیع گردید. همچنین برای احراز پایایی پژوهش با استفاده از نرم‌افزار spss و بر اساس همبستگی درونی سوال‌ها، مقدار آلفای کرونباخ آن محاسبه که عدد به دست آمده (۰/۸۲۲) بیانگر آن است که پرسش‌نامه از پایایی و اعتماد بالایی برخوردار بوده و بدین معنی است که پاسخ‌های داده شده ناشی از شانس و تصادف نبوده، بلکه به خاطر اثر متغیری می‌باشد که مورد آزمون قرار گرفته است.

تاکنون تحقیق مستقلی در زمینه نقش پنجره جمعیتی بر امنیت اجتماعی ج.ا.ا انجام نشده اما در برخی حوزه‌های نزدیک تحقیقاتی انجام شده است. بیشتر تحقیقات این حوزه به تأثیر پنجره جمعیتی بر حوزه امنیت اقتصادی می‌پردازند. تازه‌ترین پژوهش انجام شده در این باره را می‌توان گزارش «پژوهشکده آمار» با عنوان: «پنجره جمعیتی، مدیریت سرمایه انسانی و رشد اقتصادی پایدار درگام دوم انقلاب اسلامی ایران» دانست که در آن نتیجه گرفته شده که: «ضروری است با هماهنگی و تقسیم کار بین ارکان نظام و دستگاه‌های ذیربط در این زمینه، اقدامات لازم با دقت، سرعت و قوت صورت گیرد و نتایج رصد مستمر اجرای سیاست‌ها گزارش شود. یکی از موارد بسیار مهم رصد مداوم مباحث جمعیتی است که نیاز مبرم به آمارهای جمعیتی به روز و بهنگام دارد برای این منظور لازم است سرشماری نفوس و مسکن به سمت سرشماری ثبتی مینا (همان‌گونه که کشورهای پیشرو دنیا به این سمت حرکت کرده‌اند) برود و پایگاه‌های آماری ثبتی با کیفیت در دستگاه‌های مربوطه ایجاد گردد و در این راستا لازم است همگرایی ملی با محوریت مرکز آمار ایران در کشور برای حل این مسأله بنیادی و توسعه‌ای صورت گیرد» (حسین زاده، ۱۳۹۹). در پژوهش دیگری با عنوان «اثر ساختار سنی جمعیت بر امنیت اقتصادی ایران» نیز که در سال ۱۳۹۶ انجام شده، به این نتیجه رسیده است که نرخ‌های بالای رشد جمعیت، تأثیر زیادی در افزایش مصرف گذاشته و افزایش تقاضا در سایه کمبود سرمایه و محدودیت‌های رشد، نمی‌تواند موجب ایجاد انگیزه برای افزایش تولید ملی شود (عزتی و دیگران، ۱۳۹۷). دکتر علی دلاور و محمد جهانتاب نیز در پروژه‌ای، به تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی شناختی (اعتماد اجتماعی، هنجارهای اجتماعی، پنداشت‌ها) و سرمایه ساختاری (شبکه‌های اجتماعی، ارتباطات اجتماع و ویژگی‌های فردی شهروندان) بر احساس امنیت (جانی، اقتصادی، اجتماعی، نوامیس) رسیده‌اند.

در نهایت این تحقیق با این پرسش اصلی که «پنجره جمعیتی چه نقشی در امنیت اجتماعی جمهوری اسلامی ایران دارد؟»

و در نهایت چند فرض گردید که «دوره پنجره جمعیتی با ایجاد بستر فرصت و تهدید در کشور بر امنیت اجتماعی جمهوری اسلامی ایران نقش دارد» و مفروضات فرعی به شرح زیر نیز برای اثبات فرض اصلی

به کار بسته شد که؛

۱- دوره پنجره جمعی با ارتقای سطح کیفیت جمعیت و ایجاد فرصت نیروی کار بیشتر و توانمند، می‌تواند سبب تامین نیازهای امنیتی مردم، کاهش بیکاری و افزایش میزان امید به آینده در کشور شود، و بنابراین موجبات تقویت امنیت اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را فراهم آورده و نقش مثبتی (سازنده) را در این خصوص ایفا می‌کند.

۲- دوره پنجره جمعی در صورت نبود فرصت کار و اشتغال مناسب در کشور و وجود بن‌مایه‌های بحران اجتماعی، می‌تواند سبب عدم تامل نیازهای امنیتی مردم، افزایش بیکاری و کاهش میزان امید به آینده در کشور شود، و بنابراین موجبات تضعیف امنیت اجتماعی جمهوری اسلامی ایران فراهم آورده و نقش منفی (مخرّب) را در این خصوص ایفا می‌کند.

چارچوب و مبانی نظری

جمعیت‌شناسی کمی و کیفی: به افرادی که در یک محدوده به طور مستمر به شکل خانوار و خانواده زندگی می‌کنند، جمعیت می‌گویند (نجاریان، ۱۳۷۵: ۱۹). واژه جمعیت‌شناسی (دموگرافی) مرکب از دو کلمه یونانی دِموس (به معنی مردم) و گرافوس (به معنای شناسی) است (کاظمی‌پور، ۱۳۹۰: ۲۰).

۱) جمعیت‌شناسی کمی: شاخه‌های ریاضی کاربردی و نظری از یک طرف و جمعیت‌شناسی تحلیلی همراه با جمعیت‌شناسی تاریخی از طرف دیگر می‌باشد (کلانتری، ۱۳۸۸: ۵).

۲) جمعیت‌شناسی کیفی: مطالعات جمعیتی با کمک دانش‌هایی مانند زیست‌شناسی و ژنتیک، اثرات محیط جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی را شامل می‌شود هر چند در نظر داشته باشید که رشته‌های جمعیت‌شناسی نمی‌توانند صرفاً کمی یا کیفی باشند (کلانتری، ۱۳۸۸: ۵).

جمعیت‌شناسی با حجم جمعیت و ترکیب و توزیع جمعیت سروکار دارد. این دانش به بررسی باروری، مرگ‌ومیر و مهاجرت می‌پردازد. بخش‌هایی از این دانش که امروزه اهمیت بسیاری یافته‌اند عبارتند از: انفجار جمعیت، رابطه بین جمعیت و توسعه اقتصادی، اثر تنظیم خانواده بر جمعیت، تراکم شهرها، مهاجرت‌های غیرقانونی و غیره. افزون بر این‌ها به مطالعه اندازه، ساختار و توزیع جمعیت و تغییرات آن در پاسخ به تولد، مرگ، مهاجرت و سال‌خوردگی می‌پردازد. واژه «دموگرافی»^۱ را نخستین بار یک نویسنده فرانسوی به نام آشیل گیارده^۲ در سال ۱۸۵۵ در کتاب «اصول آمار انسانی یا دموگرافی تطبیقی» به کار برد و گفت: «تاریخ طبیعی و اجتماعی نوع بشر با شناسایی ریاضی درباره جمعیت و حرکات و وضع جسمانی و بدنی و عقلانی و اخلاقی آن در دموگرافی باید مورد بررسی قرار گیرد» (تقوی، ۱۳۹۹: ۸).

1. Demographics

2. Achilles Giard

جمعیت ایران در نیم قرن اخیر در بستر گذار جمعیتی تحولات بی‌سابقه‌ای را تجربه کرده است؛ جمعیت کشور که در سال ۱۳۳۵، ۱۹ میلیون نفر بوده، به چهار برابر افزایش یافته است. در این مسیر، در اثر کاهش سریع و پدیده‌ای دو دهه اخیر باروری، به دنبال کاهش مستمر مرگ و میر، میزان رشد شتابان جمعیت هر چند تعدیل شده است، اما ابعاد جدید جمعیت و توسعه‌ای نظیر تغییرات ساختار سنی جمعیت و پیامدهای آن ظهور یافته است. به بیان دیگر، ایران کنونی در معرض گذار و تغییرات ساختارهای سنی جمعیت قرار گرفته و این تحولات مهم‌ترین مسئله جمعیت و توسعه کشور محسوب می‌شود (میرزایی، ۱۳۸۴: ۱۲۴).

در طول چند دهه گذشته، تمرک جمعی‌شناسی، بیشتر بر پویایی رشد جمعیت بوده و کمتر به ساختارها به‌ویژه ساختارهای سنی توجه شده است (pool 2005: 13). این در حالی است که با توجه به کامل شدن فرایند گذار جمعیتی، هم‌اکنون گذارهای ساختار سنی (ASTs)^۱ مهم‌ترین مسئله جمعیت و توسعه محسوب می‌شود. تحلیل تغییرات ساختار سنی به این دلیل مهم است که فازهای متمایز گذار ساختار سنی، امکان بررسی و تحلیل تأثیرات ساختار سنی در توسعه اقتصادی و اجتماعی را ممکن می‌سازد (Sommeštad & Malmberg 2000:6). در هر یک از مراحل انتقال ساختار سنی، با توجه به این که کدام یک از گروه‌های سنی در اکثریت باشند، نوع و کم و کیف نیازهای اجتماعی و جمعیتی تغییر می‌کند، لذا مطالعه ساختار سنی به معنی تشخیص نیازهای حال و آینده جامعه است (مشفق و میرزایی ۱۳۸۹: ۴).

دوره‌ها و مراحل مختلف گذار ساختار سنی، شرایط، مسائل و فرصت‌های متفاوتی را به همراه خواهد داشت. از این رو با مطالعه گذار ساختار سنی جمعیت می‌توان فرصت‌ها و چالش‌های حال و آینده جمعیت را تشخیص داد.

نگاهی اجمالی به تاریخچه سرشماری جمعیت در ایران

در خرداد ماه سال ۱۳۱۸، اولین قانون سرشماری به تصویب مجلس شورای ملی رسید. در اجرای این قانون، سرشماری جمعیت از دهم اسفند ماه همان سال در شهر تهران و در سال‌های ۱۳۱۹ و ۱۳۲۰ در ۳۳ شهر کشور به تدریج به اجرا درآمد، ولی ادامه آن به علت وقایع شهریور ۱۳۲۰ به تعویق افتاد. در اسفند ماه ۱۳۳۱، سازمان همکاری آمار عمومی تشکیل شد و در فروردین سال ۱۳۳۲ قانون آمار و سرشماری به تصویب رسید و در سال ۱۳۳۵، اولین سرشماری عمومی جمعیت در کل کشور به اجرا درآمد. با تأسیس اداره کل آمار عمومی و اجرای سرشماری عمومی کشور در سال ۱۳۳۵، فعالیت‌های آماری وارد مرحله جدیدی شد و همه ساله طرح‌های گوناگون آماری در زمینه‌های مختلف اجتماعی-اقتصادی - مرحله اجرا درآمد. این مرکز به عنوان اولین اقدام، سرشماری عمومی نفوس و مسکن^۲ را طبق

1. Age Structure Transitions

2. General Census, Population and Housing

قانون در آبان ماه سال ۱۳۴۵ به مرحله اجرا درآورد. تصویب قانون جدید مرکز آمار ایران و اعمال تجدید نظر در ساختار سازمانی آن، این مرکز در آبان سال ۱۳۵۵ دومین سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور را به انجام رسانید.

ردیف	سال	جمعیت کل ایران	رشد جمعیت
تاسیس اداره کل آمار سرشماری عمومی	۱۳۳۵	۱۹ میلیون نفر	---
۱ (اولین سرشماری نفوس و مسکن)	۱۳۴۵	۲۵,۸۰۰ میلیون نفر	۳/۱۳٪
۲ (دومین سرشماری نفوس و مسکن)	۱۳۵۵	۳۳,۷۰۰ میلیون نفر	۲/۷۱٪
۳ (افزایش ۱۷ میلیونی جمعیت)	۱۳۶۵	۵۰ میلیون نفر	۳/۹۱٪
۴	۱۳۷۰	۵۵,۸۰۰ میلیون نفر	۲/۴٪
۵	۱۳۷۵	۶۰ میلیون نفر	۱/۹۶٪
۶	۱۳۸۵	۷۰ میلیون نفر	۱/۶۳٪
۷	۱۳۹۰	۷۵ میلیون نفر	۱/۲۹٪
۸	۱۳۹۵	۸۰ میلیون نفر	۱/۲۴٪

جدول ۱: فرایند سرشماری جمعیت در ایران، ۱۳۳۵-۱۳۹۵: منبع: مرکز آمار ایران

پنجره جمعیتی

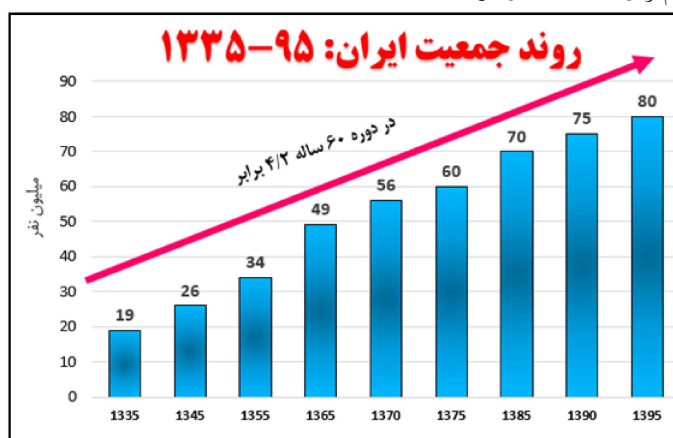
پنجره جمعیتی دوره‌ای است که در آن نسبت جمعیت زیر ۱۵ سال به کمتر از ۳۰ درصد کل جمعیت برسد و نسبت جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر هنوز کم از ۱۵ درصد باشد. کشورهای اروپایی پیش از سال ۱۹۵۰ وارد پنجره جمعیتی شدند و اکنون در حال خارج شدن از آن و ورود به دوره‌ای می‌باشند که کهنسالان در توزیع جمعیتی^۱ برجسته هستند. نسبت جمعیت در سن کار در کشورهایی که وارد پنجره جمعیتی می‌شوند نسبتاً بالاست، لذا این کشورها دارای پتانسیل جمعیتی برای رشد اقتصادی بالا هستند (گزارش سازمان ملل متحد، ۲۰۰۴).

نظر به تعاریف ارائه شده از سوی برخی کارشناسان دیگر، پنجره جمعیتی دوره زمانی نسبتاً کوتاهی از تحولات جمعیتی یک کشور است که در آن نسبت جمعیت سنین فعالیت به حداکثر می‌رسد و نوعی ساختار جمعیتی مطلوب برای شتاب بخشیدن به رشد اقتصادی مهیا می‌شود (امیراکبری قمصری، ۱۳۹۱: ۹۷).

سیاح و همکارانش پنجره جمعیتی را شرایطی تلقی می‌کنند که تعداد جوانان یا افراد فعال در سنین کار یا به عبارتی جمعیت تولیدکننده در یک کشور به طور قابل توجهی بیشتر از افراد سالمند و کودک و نوجوان یا جمعیت مصرف‌کننده باشد (سیاح و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۵).

رزا^۱ معتقد است پنجره جمعیتی زمانی آغاز می‌شود که در اثر کاهش میزان باروری، توزیع و ترکیب سنی جمعیت تغییر می‌کند، به این معنا که سرمایه‌گذاری‌های کمتری برای تأمین نیازهای گروه‌های سنی جوان لازم است و منابع سرمایه‌گذاری برای توسعه اقتصادی و رفاه خانوارها آزاد می‌شود. به عبارت دیگر کاهش میزان‌های باروری باعث کاهش جمعیت در گروه‌های سنی کودکی و نوجوانی می‌شود. در عوض گروه‌های سنی فعال و در سن کار افزایش می‌یابد. این مسئله باعث رشد اقتصادی سریع‌تر و کاهش بار وابستگی می‌شود. به‌طور کلی می‌توان گفت؛ پنجره جمعیتی دوره‌ای است که در آن کمتر از یک سوم جمعیت خارج از سنین فعالیت (زیر ۱۵ سال و ۶۵ سال و بالاتر) و بیشتر از دو سوم جمعیت در سنین فعالیت (۱۵-۶۴ ساله) قرار داشته باشند (Rose, 2004: 200).

تغییرات حجم و رشد جمعیت در ایران

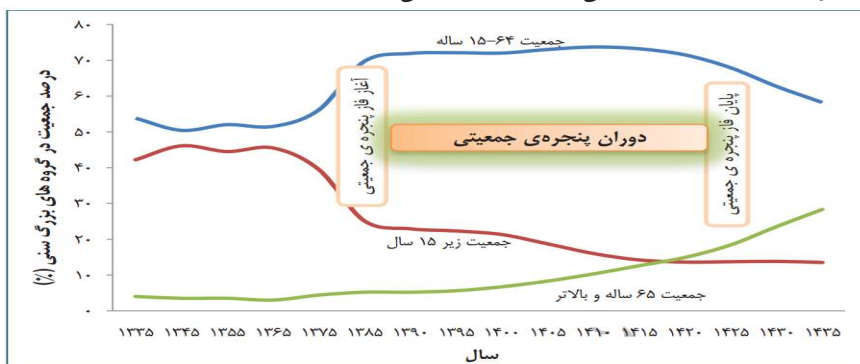
نمودار ۱: روند تحولات جمعیت ایران- منبع: پردازش بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران و تایید

سرشماری‌های جمعیتی ایران ۱۳۹۵-۱۳۳۵

ایران هفدهمین کشور پرجمعیت جهان است که جمعیت آن در سال ۱۳۹۵ از مرز ۸۰ میلیون نفر گذشت. تعداد جمعیت کشور در آستانه قرن ۱۴ هجری شمسی حدود ۱۰ میلیون نفر بود. این تعداد جمعیت با روندی افزایشی به ۲۲/۸ میلیون نفر در سال ۱۳۴۰ رسید و از آن سال به بعد روند افزایشی جمعیت شتاب بیشتری به خود گرفت و در فاصله نیم قرن به ۸۰ میلیون نفر افزایش یافت. البته، در این مسیر افزایش جمعیت سرعت و شتاب یکسانی نداشته و به بیان دیگر نرخ رشد جمعیت با نوساناتی همراه بوده است. میزان رشد جمعیت در سال‌های ۱۲۹۰ تا ۱۳۰۰ پایین و در حدود ۰/۶ درصد بوده است، در دوره ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ نرخ رشد به بیش از دو برابر افزایش یافت و به حدود ۱/۴ درصد رسید. متوسط

نرخ رشد سالانه جمعیت در دوره ۱۳ تا ۱۳۳۵ حدود ۲/۵ درصد بوده است. در دهه ۱۳۳۵-۱۳۴۵، جمعیت ایران با نرخ رشد ۳/۱۳ درصد افزایش یافت، اما این روند افزایشی و صعودی رشد جمعیت از اواخر دهه ۱۳۴۰ به دلیل اعمال برنامه‌های تنظیم خانواده متوقف شد و نرخ رشد جمعیت به ۲/۷۱ درصد در دهه ۱۳۴۵-۱۳۴۵ کاهش یافت. در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ نه تنها روند کاهشی نرخ رشد جمعیت متوقف شد، بلکه به بالاترین حد خود (۳/۹۱ درصد) در طول تاریخ تحولات جمعیتی ایران افزایش یافت. از این رو، در برنامه اول توسعه اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۷۲) تعدیل رشد جمعیت در دستور کار قرار گرفت و از سال ۱۳۶۸ به بعد دوباره برنامه تنظیم خانواده در ایران به اجرا گذاشته شد و میزان رشد سالانه جمعیت به ۱/۶۹٪ در دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ و ۱/۶٪ در دهه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ کاهش یافت. کاهش نرخ رشد جمعیت در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ تداوم داشته و به حدود ۱/۳٪ رسید. باید عنوان داشت که تداوم رشد مثبت جمعیت ایران در چند دهه آینده، علی‌رغم تجربه باروری زیر سطح جایگزینی، ناشی از تأثیرات ساختار سنی جمعیت و گشتاور جمعیتی آن است (نائینی، ۱۳۹۵: ۱۷).

تقسیم بندی شرایاک و سیگل^۱ (شرایاک و همکاران، ۱۹۷۶، ص ۱۳۲ و ۱۳۳) در خصوص ساختار سنی جمعیت (جدول ۲) نیز مؤید این است که ترکیب سنی جمعیت کشور به مرحله «میانسالی» رسیده؛ به گونه‌ای که طبق نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶)، میانه سنی جمعیت به ۳۰ سال، سهم افراد کمتر از ۱۵ سال به ۲۴ درصد سهم افراد بالای ۶۵ سال به ۶/۱ درصد و نسبت افراد بالای ۶۵ سال به افراد کمتر از ۱۵ سال به رقم ۲۵/۴ رسیده و در مجموع، تقسیم بندی مذکور نشان دهند مرحله میانسالی تغییرات ساختار سنی است.

نمودار ۲: طول مدت، آغاز و پایان فاز پنجره جمعیتی ایران- (پردازش بر اساس نتایج سرشماری های جمعیتی ایران

۱۳۸۵-۱۳۳۵؛ برآوردهای جمعیتی سازمان ملل ۲۰۱۱)

نسبت افراد بالای ۶۵ سال به افراد کمتر از ۱۵ سال	درصد افراد بالای ۶۵ سال در جمعیت	درصد افراد کمتر از ۱۵ سال در جمعیت	میانۀ سنی	ساختار سنی جمعیت
زیر ۱۵	زیر ۵ درصد	۴۰ و بالاتر	زیر ۲۰	جوان
۱۵ تا ۳۰	۵ تا ۱۰ درصد	۳۰ تا ۴۰	۲۰ تا ۳۰	میانسال
۳۰ و بالاتر	۱۰ و بالاتر	زیر ۳۰	۳۰ و بالاتر	سالمند

جدول ۲: تقسیم بندی شرایک و سیگل در خصوص ساختار سنی جمعیت - (شرایک و همکاران
(۱۳۷۶)

در همین شرایط، بارسیدن سهم جمعیت مولد یا بالقوه فعال از نظر اقتصادی (سهم افراد ۱۵ تا ۶۴ سال) به میزانهای حداکثری خود در سالهای اخیر (۶۹/۹ درصد کل جمعیت کشور طبق سرشماری ۱۳۹۵)، پدیده‌ای که آن را «پنجره فرصت جمعیتی»^۱ نامیده‌اند در ایران فراهم گردیده که طبق نمودار ۲، فاز پنجره جمعیتی در ایران حدوداً از سال ۱۳۸۰ آغاز شده و تا حدود سال ۱۴۳۰ ادامه خواهد یافت. همان طوره که نمودار ۳ نشان می‌دهد ایران فاز اول گذار ساختار سنی، که در آن سهم عمده جمعیت زیر ۱۵ سال قرار دارد، را پشت سر گذاشته است و از سال ۱۳۷۵ وارد فاز دوم یعنی فاز جوانی جمعیت شد، این مرحله حدود ۱۵ سال به طول انجامید تا اینکه در سال ۱۳۹۰ وارد فاز میان‌سالی شده است. در این مرحله که تا سال ۱۴۱۵ طول خواهد کشید تعداد جمعیت ۴۹-۳۰ ساله افزایش چشمگیری خواهد یافت. در ادامه این مرحله تا سال ۱۴۳۰ تعداد جمعیت سنین ۵۰ تا ۶۴ ساله افزایش خواهد داشت. از سال ۱۴۳۰ به بعد فاز ساختار سنی^۲ جمعیت در ایران آغاز می‌شود و در آن تعداد و سهم جمعیت ۶۵ ساله و بیشتر افزایش خواهد یافت.

زمان‌بندی و طول مدت پنجره جمعیتی در ایران

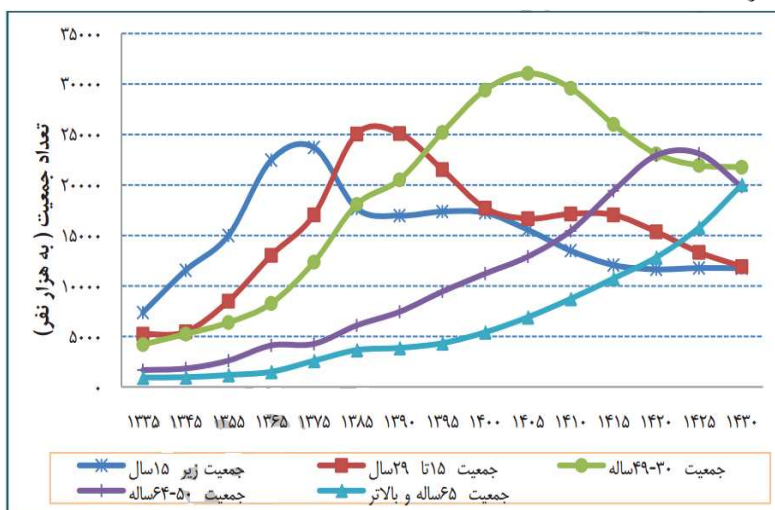
روبین و همکاران نسبت وابستگی سنی یا بار تکفل کمتر از ۰/۵ را به عنوان معیار و شاخص پنجره جمعیتی در نظر گرفته‌اند (Robine & at et 2003). جک والان معیار رشد جمعیت را مطرح کرده و معتقد است در شرایط پنجره جمعیتی، جمعیت در سنین فعالیت به طور محسوسی سریع‌تر از کل جمعیت رشد پیدا می‌کند (Vallin, 2004). در حال حاضر، با توجه به ماهیت گذار جمعیتی و تغییرات ساختار سنی مرتبط با آن، سهم جمعیت سنین فعالیت در ایران افزایش یافته و این فرایند موجب گشوده شدن پنجره فرصت و سود جمعیتی فراروی اقتصاد کشور شده است.

در آستانه سرشماری ۱۳۸۵ نسبت وابستگی سنی به کمتر از ۵/۰ کاهش یافته است. همچنین در دوره ده ساله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ در حالی که رشد سالیانه جمعیت کل ایران ۱/۶۲ درصد بوده، این رشد برای

1. Demographic Windoww of Opportunity

2. Aging

زیرگروه جمعیتی ۶۴-۱۵ سال، ۳/۸۴ درصد بوده است و تعداد جمعیت در سنین فعالیت از ۳۳/۷ میلیون به ۴۹/۱ میلیون افزایش یافته است. به علاوه، سهم جمعیت زیر ۱۵ سال از حدود ۴۰٪ در سال ۱۳۷۵ به ۲۵٪ در سال ۱۳۸۵ کاهش یافته و در مقابل سهم جمعیت سنین فعالیت (۱۵ تا ۶۴ سال) از ۵۶٪ به ۷۰٪ افزایش چشمگیری داشته و سهم گروه سنی ۶۵ ساله و بالاتر نیز ۵/۲ درصد بوده است.

نمودار ۳: فازهای مختلف گذار اختار سنی جمعیت ایران، ۱۴۳۰-۱۳۳۵ (پردازش بر اساس نتایج

سرشماری‌های یتی ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ و برآوردهای جمعیتی سازمان ملل ۲۰۱۱)

نرخ رشد کل جمعیت در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۷۵ معادل ۱۷٪ بوده، در حالی که بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران، جمعیت موجود سن کار (گروه سنی ۱۵ تا ۶۵ سال) در سال ۱۳۸۵ نسبت به جمعیت این گروه در سال ۱۳۷۵ معادل ۴۴/۹٪ رشد کرده است بنابراین زمان آغاز پنجره جمعیتی در ایران، با نتایج پژوهش والین نیز همخوانی دارد.

همچنین بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰، حدود ۷۱٪ جمعیت ایران در سنین فعالیت (۱۵ تا ۶۴ سال)، ۲۳/۴٪ در سنین زیر ۱۵ سال و ۵/۷ درصد جمعیت در سنین ۶۵ سال و بیشتر قرار داشته‌اند. همان‌طور که در نمودار ۳ مشخص است فاز پنجره جمعیتی وضعیتی موقت در ساختار جمعیتی کشور است. بر این اساس پنجره جمعیتی ایران که در آستانه سرشماری ۱۳۸۵ باز شده بود، حدود چهار دهه باز می‌ماند و در حدود سال ۱۴۲۵ بسته می‌شود. از حدود سال ۱۴۲۵ نسبت جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر، شاید به بالاتر از ۱۵٪ برسد و از آن پس هم با شتاب بالا می‌رود و همان‌طور که قبلاً نیز

اشاره شد از سال ۱۴۳۰ به بعد فاز سالخوردگی جمعیت آغاز و در نتیجه نسبت وابستگی سنی دوباره شروع به افزایش می‌کند.

امنیت

همان‌طور که بیان گردید امنیت از اساسی‌ترین نیازهای بشر است و قدمتی به اندازه عمر بشر دارد بنابراین دولت‌ها برای تأمین این نیاز اساسی، همواره آن را اولویت اول سیاست خود قرار داده و برای کسب، حفظ و گسترش آن تلاش می‌کنند (یاوری بافقی، صالحی صدقیانی و هاشمی، ۵۸۵:۱۳۸۹). از گذشته‌های دور تاکنون انسان‌ها همواره در طول زندگی اجتماعی خویش در پی تحقق این آرزو بوده‌اند که تمامی افراد جامعه، حریم خویش را از هرگونه تعرض و تهدیدی، آزاد و ایمن حس کنند و بتوانند در سایه امنیت به سوی کمال و تعالی پیش روند؛ زیرا بدون امنیت در هیچ جامعه‌ای امکان رشد، ترقی و نیز شکوفایی استعدادها وجود ندارد. اهمیت امنیت تا جایی است که حضرت علی (ع) آن را به مثابه گوارترین نعمت، مایه رفاه زندگی و یکی از اهداف ذاتی و مأموریت‌های اساسی حکومت اسلامی دانسته است (جمالی و شایگان، ۹۵:۱۳۹۰).

شاید نتوان زمانی را یافت که در آن انسان به نیازهایی مانند خوراک، پوشاک و مسکن توجه کرده باشد اما به دنبال امنیت نبوده باشد. حتی می‌توان ادعا نمود که یکی از دلایل پیوستن انسان به دیگران و ایجاد جامعه، افزایش امنیت بوده است. برداشت سنتی از مفهوم امنیت، به «عدم تهدید نظامی» اشاره داشته است. اما در گذر زمان، «عدم تهدید و امنیت»، ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی به خود گرفته است (کریمایی، ۱۳۹:۱۳۸۴).

ایده «امنیت انسانی» که در آن آحاد جامعه بشری، حریم خویش را از هرگونه تعرض و تهدیدی، آزاد، رها و ایمن حس کنند؛ آرمان والایی است که انسان‌ها همواره در انتظار نیل به آن هستند. از دیر باز، مفهوم امنیت به معنای اعم و از جنگ جهانی دوم به این طرف، مفهوم امنیت ملی به معنای اخص، به عنوان یکی از مفاهیم اساسی و بنیادی مورد بحث و کنکاش اندیشمندان اجتماعی و محققان علوم اجتماعی و سیاسی و به مثابه ابزار سیاسی در دست نخبگان سیاسی و نظامی دولت‌ها قرار داشته است. هر چند مفهوم امنیت مانند سایر مفاهیم اساسی و رایج در علوم انسانی نظیر صلح، عدالت و آزادی در معرض تفسیرها و تعبیرهای گوناگون بوده است، با این همه در مقایسه با مفاهیم دیگر، دارای ادبیاتی فقیر و عقب افتاده و مفهومی نحیف و لاغر است و فاقد معنای روشن، واضح و مورد اجماع همگان می‌باشد، به طوری که بوزان امنیت را مفهومی توسعه نیافته می‌داند که «دچار طاعون اهام است» (محبوبی منش، ۱۸:۱۳۸۱).

از آن‌جاکه آغاز تدبیر و تفکر در باب امنیت با وجه سلبی آن همراه بوده است یعنی شرایط فارغ از

خطر، ترس، زیان و صدمه و استمرار شرایط اطمینان خاطر و آرامش. بر همین منوال در باب امنیت اجتماعی نیز وجه سلبی آن بیشتر مورد توجه و تعمق می‌باشد چنانکه مولار^۱ خاطرنشان می‌کند امنیت اجتماعی زمانی مطرح می‌شود که جامعه تهدیدی در باب مولفه‌های هویتی خود احساس کند. مولار بحث خود در باب امنیت اجتماعی را با شرح اشکال متفاوت امنیت آغاز می‌نماید. او معتقد است امنیت در سه شکل ملی، اجتماعی و انسانی وجود دارد (جدول ۳) که پاسخ به سوال اساسی امنیت برای چه کسی؟ یا به بیان دیگر هدف مرجع امنیت در هر یک از این اشکال متفاوت است و به تناسب تفاوت در مراجع امنیت، تهدیدات نیز متفاوت خواهند بود. چنانکه ملاحظه می‌گردد مقام مرجع در امنیت ملی دولت، در امنیت اجتماعی گروه‌های اجتماعی، و در امنیت انسانی تک تک افراد است. مولار تاکید دارد که امنیت اجتماعی را می‌توان به عنوان یک مفهوم فرضی برای هر جمع انسانی به کار برد و آن را عبارت می‌داند از: قابلیت حفظ شرایط قابل پذیرش داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمن‌ها، مذهب، هویت ملی و رسوم. امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ ویژگی‌هایی اشاره دارد که بر اساس آن، افراد خود را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند. به عبارت دیگر، امنیت اجتماعی مربوط به حفظ ویژگی‌هایی می‌شود که با جنبه‌هایی از زندگی فرد ارتباط پیدا کرده که هویت گروهی او را شکل می‌دهد (نبوی، حسین‌زاده و حسینی، ۱۳۸۹: ۷۳).

اشکال امنیت	هدف مرجع	تهدیدات
ملی	دولت	حاکمیت - قلمرو
اجتماعی	گروه‌های اجتماعی	هویت
انسانی	فرد	بقا

جدول ۳: انواع اشکال، اهداف و تهدیدات امنیتی

زمانی که هویت یک گروه اجتماعی به مخاطره بیافتد امنیت اجتماعی مطرح می‌شود. در واقع هر آنچه که هویت اجتماعی گروه‌ها را به مخاطره بیندازد به عنوان تهدید امنیت اجتماعی قلمداد می‌گردد. از آنجا که امنیت اجتماعی معطوف به گروه‌های فروملی، در سطح ملی یا فراملی است، تهدیدات امنیت اجتماعی نیز به همین نسبت می‌تواند در سطح فروملی، ملی یا فراملی مطرح باشند (نصری، ۱۳۹۲: ۶۶). دورکیم در نظریه همبستگی اشاره می‌کند که همبستگی به عنوان مهمترین عامل تعیین کننده و خلاق در جامعه است و عنصر اصلی تداوم حیات اجتماعی، نظم اخلاقی است که شامل مجموعه یست از قواعد که بر روابط اجتماعی حکم فرما است. در نتیجه امنیت اجتماعی معلول نظم اخلاقی یا اخلاقیات

مشترک است به گونه‌ای که با حضور ارزش‌ها و باورهای مشترک افزایش می‌یابد. پارسونز در نظریه سیستمی خود معتقد است که امنیت اجتماعی با حفظ و ادامه توانایی نهادهای جامعه برای انجام وظایف کارکردی‌شان فراهم می‌شود، یعنی امنیت اجتماعی با ایجاد و حفظ شرایطی بستری لازم را برای کارکرد نهادهای اجتماعی فراهم می‌نماید تا در انسجام جامعه نقش ایفا نمایند. از نظر پارسونز مهمترین بعد امنیت اجتماعی، امنیت فرهنگی است که خرده نظام‌های اجتماعی به آن احتیاج دارند. بی‌تردید هیچ عنصری برای پیشرفت، توسعه و تکامل جامعه مهمتر از عنصر امنیت و تأمین آرامش در جامعه نیست و توسعه، خلاقیت و تحرک اجتماعی اثربخش، بدون امنیت اجتماعی امکان پذیر نخواهد بود. از این رو امنیت اجتماعی یکی از ضروری‌ترین نیازهای فرد، گروه و جامعه می‌شد و ادامه حیات و بقای جوامع بدون آن مشکل و غیرممکن خواهد بود (کریمایی، مرادیان، عباسی، ۱۳۸۹: ۷).

ریشه‌های ظهور و شیوه‌های بروز امنیت اجتماعی مفهوم امنیت اجتماعی برای اول بار در سال ۱۹۹۳، توسط اندیشمندانی چون بوزان، ال ویور^۱ و لمیتر^۲ تحت عنوان مکتب کپنهاگ مطرح گردید. انگیزه طرح این عبارت امواج تهدید آمیزی بود که «هویت گروه‌ها» را در معرض خطر قرار داده بودند. بدین معنا که از یک سو با رشد فناوری‌های نوین و مجتمع‌های صنعتی، هویت بعضی گروه‌ها در هویت‌های مسلط هضم می‌شد (مانند نابود شدن آموزش فرهنگ و زبان اوکراینی در روسیه یا پر هزینه بودن آموزش و پژوهش به زبان کردی در ترکیه) و از سوی دیگر با گسترش مهاجرت از کشورهای فقیر و جهان سوم به کشورهای صنعتی و پیشرفته، نوعی آشفتگی و آنومی در تمایزهای هویتی پدیدار می‌گردید. (مانند اقامت و اشتغال سیاه پوستان آفریقایی تبار در فرانسه یا قاچاق کارگران به کشورهای اسکاندیناوی). بوزان و ویور و بعضی دیگر از محققان اروپایی در سال ۱۹۹۳ با تعریف امنیت اجتماعی به عنوان «دستور کاری جدید برای امنیت در اروپا» پیشگامان مبحثی در مطالعات راهبردی شدند که امروزه به موضوعی جذاب و مناقشه انگیز مبدل شده است (نصری، ۱۳۹۰: ۵۵).

طرح مفهوم امنیت اجتماعی به عنوان مبحثی امنیتی حاکی از وزن بالا و اهمیت آن مفهوم می‌باشد؛ امنیتی دیدن یک مفهوم یا وضعیت، از اعتبار بسیار زیاد آن حکایت می‌کند. معمولاً یک موضوع عادی هنگامی امنیتی دیده می‌شود که یک یا چند مؤلفه از ارزش‌های اساسی در معرض تهدید یا آسیب‌پذیری قرار گرفته باشد. از این رو به خاطر این که موضوع امنیت اجتماعی، ارزش‌های اساسی (که عبارتند از انسجام اجتماعی، تمامیت ارضی و حاکمیت سیاسی) را مورد مخاطره قرار می‌دهد و با آن ارزش‌ها سرو کار می‌یابد، از اهمیتی فراگیر و مداوم برخوردار می‌باشد (نصری، ۱۳۹۰: ۵۷).

1. Ole Waever
2. Lemaiter

بوزان، هویت و امنیت اجتماعی

بوزان بحث خود را در باب امنیت اجتماعی با بیان معنای ارگانیک‌کی نهفته در این تئوری آغاز می‌کند و معتقد است زمانی امنیت اجتماعی مطرح خواهد بود که نیروی بالقوه یا بالفعلی به عنوان تهدیدی برای هویت افراد جامعه وجود داشته باشد. بوزان امنیت اجتماعی را به حفظ مجموعه ویژگی‌هایی ارجاع می‌دهد که بر مبنای آن افراد خود را عضو یک گروه خاص اجتماعی تلقی می‌کنند. به عبارت دیگر امنیت اجتماعی معطوف به جنبه‌هایی از زندگی شخص است که هویت او را تضمین می‌کند. از دیدگاه بوزان امنیت اجتماعی عبارت است از توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی، جنسی و ... در حفظ هستی و هویت خود. به عقیده بوزان جوامع درباره مقوله «هویت» بسیار اساسی برخورد می‌کنند. او استدلال می‌کند که مقوله کلیدی جامعه هویت است. یعنی آن دسته از عقاید و اعمالی که افراد را به عنوان اعضای جامعه خاص معرفی و باز می‌شناساند. جامعه درگیر هویت، درگیر خودباوری گروه‌ها و افراد است که خود را اعضای جامعه می‌دانند (بوزان، ۲۰۰۰: ۴۰).

حال هر عامل و پدیده‌ای که باعث اختلاف در احساس تعلق و پیوستگی اعضای گروه گردد در واقع هویت گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی قلمداد می‌گردد. بدین جهت است که بوزان مفهوم ارگانیک‌کی امنیت اجتماعی را هویت دانسته و امنیت اجتماعی را مترادف امنیت هویت تلقی می‌نماید. بوزان، جامعه را شامل هویت، خودپنداری، اجتماعات و افرادی که خودشان را به عنوان اعضای اجتماع قلمداد می‌کنند، می‌داند. به نظر وی اجتماع شامل گروه‌هایی است که دارای هویت یگانه باشند (قربانی، ۱۳۹۴: ۸۳).

ارزیابی امنیت اجتماعی

میتار^۱ با تأکید بر تئوری آنارشی اجتماعی بایلی، از مدل سیستماتیک برای ارزیابی امنیت اجتماعی سود برده است. وی ابتدا از شش متغیر کلان اجتماعی نام می‌برد که جمعیت، سطح کیفی امنیت و سازمان سه متغیر آن هستند.

بر اساس معادله فوق امنیت اجتماعی تابع متغیرهایی چون میزان جمعیت، سطح کیفی امنیت و سازمان است. بطور مثال اگر گروه A نسبت به گروه B از تعداد جمعیت بیشتری برخوردار باشد از آن‌جا که امنیت اجتماعی تابع متغیری از جمله جمعیت و میزان افراد تشکیل‌دهنده گروه است، میزان برخورداری از امنیت اجتماعی در دو گروه مزبور تابعی از میزان تفاوت تعداد جمعیت آن‌ها خواهد بود. یا گروهی که از میزان فن‌آوری بالایی برخوردار است ضریب امنیت اجتماعی در آن نسبت به گروه اجتماعی دیگری که فاقد فن‌آوری است، تفاوت می‌پذیرد. (Mitar, 1996).

به تعبیر مقام معظم رهبری، معنای امنیت اجتماعی این است که مردم در محیط کار و زندگی خود،

احساس خوف و تهدید و ناامنی نکنند. این مساله خیلی مهم است. خداوند متعال در مقام منت گذاردن بر قریش می‌فرماید: «فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ. *الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ آمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ»^۱؛ یعنی امنیت دادن را به عنوان یکی از دو نعمت مورد تاکید قرار می‌دهد» (خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۴/۲۹). مرکز مطالعات «جامعه و امنیت» وابسته به پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در تعریف معنا و مفهوم امنیت اجتماعی، مولفه‌های آن را انسجام گروهی، نظم عمومی، سمت و مهارت افراد، امید به زندگی و امنیت هویت، عنوان کرده است. در این پژوهش در ادامه آمده است که با فرض نسبی بودن، تنوع، قابل کنترل بودن، تغییر و چند وجهی بودن مفهوم امنیت اجتماعی در ایران، مهمترین دغدغه ایرانیان (در سطح فردی و گروهی) به ترتیب وزن و نقش موثر، فقر اقتصادی است و البته نظام تأمین اجتماعی [امید به آینده] و مسائل زنان نیز در میان ده عنصر اول قرار دارند. (مرکز مطالعات جامعه و امنیت)

سید بیوک محمدی دکترای جامعه‌شناسی و استاد پژوهشگاه علوم انسانی نیز بر این نظر است که هویت خواهی اولین اولویت مبحث امنیت اجتماعی (به تعریفی که بخش‌های قبل آمده) در ایران نیست. در پژوهشی که با عنوان «مسائل اجتماعی ایران» انجام گردیده است، گروهی از محققان علوم اجتماعی به استخراج عینی مسائل اجتماعی در ایران پرداخته‌اند. این گروه پژوهشی با تهیه پرسشنامه‌ای، مهمترین عوارض اجتماعی، اولویت و موضوعیت آنها را از عامه مردم، مسئولان و مطلع جويا شد اند. مهمترین مسأله اجتماعی از دید سه گروه مذکور، صبغه اقتصادی دارند و به فقر و اشتغال مربوطند. در این تحقیق هویت‌خواهی مقام پنجم و افسردگی روانی آخرین مسأله اجتماعی ایرانیان ذکر شده است. (محمدی، ۱۳۸۳: ۶۳)

کلهر هم عنوان داشته که: اگر تعریف امنیت اجتماعی معادل فقدان تهدید هویت گروهی در نظر گرفته شود، شاخص‌های امنیت اجتماعی عبارتند از: فقدان تهدید هویت جمعی، نبود تهدید ارزش‌های مشترک، تأمین نیازهای امنیتی مردم، بهبود خدمات امید به آینده، نداشتن ترس و هراس از آتیه، احساس خوشنودی و رضامندی جامعه، کاهش نابرابری درآمدها و ثروت، کاهش بیکاری، ناامیدی از چشم‌انداز زندگی و ضعف واحد خانواده به عنوان ابعادی از امنیت اجتماعی، امکان عضویت در گروه‌هایی مانند خانواده، حزب و سازمان که از هویت فرهنگی و ارزشی خاصی برخوردارند، وجود آزادی، امکان مشارکت سیاسی و تأمین اشتغال (کلهر، ۱۳۸۸: ۱۵).

لوتز^۲ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «بهرترین سیاست جمعیتی برای قرن ۲۱» در پاسخ به اینکه بهترین سیاست جمعیتی برای آینده چه می‌تواند باشد؟ دو دیدگاه را پیشنهاد می‌کند. لوتز در دیدگاه دوم، به جای تعداد جمعیت، به ساختار کیفی جمعیت توجه می‌کند و منابع موجود را با توجه به ساختار جمعیت

1. The fourth verse of Surah Quraysh

2. Lutz

به نحوی که بهبود زندگی مردم را تأمل کند، مدیریت می‌کند. طبق این دیدگاه، باید منابع موجود را در نظر داشت و با توجه به آنها، بهترین گزینه مناسب با ساختار جمعیت را برگزید.

اما در حوزه پنجره جمعیتی، بلوم^۱ و همکارانش عرضه نیروی کار (اثرات ترکیبی (و رشد و توسعه اقتصادی (اثر رفتاری) را از پیامدهای تغییرات سنی جمعیت می‌دانند (بلوم و همکاران: ۲۰۰۱). میسون و لی^۲ اثبات کرده اند که «در سطح کلان در جمعیت‌ها؛ مشارکت در نیروی کار، تولید، پس انداز و مصرف جملگی از پیامدهای تغییرات سنی است» که با توجه به نموداری که رابطه اقتصادی با سن را تبیین می‌کند، بهترین زمان آن در فرصت پنجره جمعیتی به است. (لی و میسون، ۲۰۱۱)

روزادو^۳ و الواردو^۴ (۲۰۱۷) در در مطالعه اثرات ساختار سنی جمعیت بر پس انداز و رشد اقتصادی «- اکوادور برای دوره زمانی ۲۰۱۵-۱۹۷۵» به این نتیجه می‌رسند که پنجره جمعیتی، تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی اکوادور داشته است.

در ایران نیز پژوهشگران در مطالعاتی به بررسی اثرات ساختار سنی جمعیت بر مؤلفه‌ها و شاخص‌های رشد و توسعه اقتصادی پرداخته اند. به عنوان مثال، نوفرستی و احمدی (۱۳۸۷) در بررسی عوامل مؤثر در پس انداز با استفاده از داده‌های سری زمانی، نتیجه می‌گیرند که افراد بین ۲۵ تا ۵۴ سالگی پس انداز مثبت دارند. به بیان دیگر پنجره جمعیتی باعث افزایش پس اندازها می‌شود.

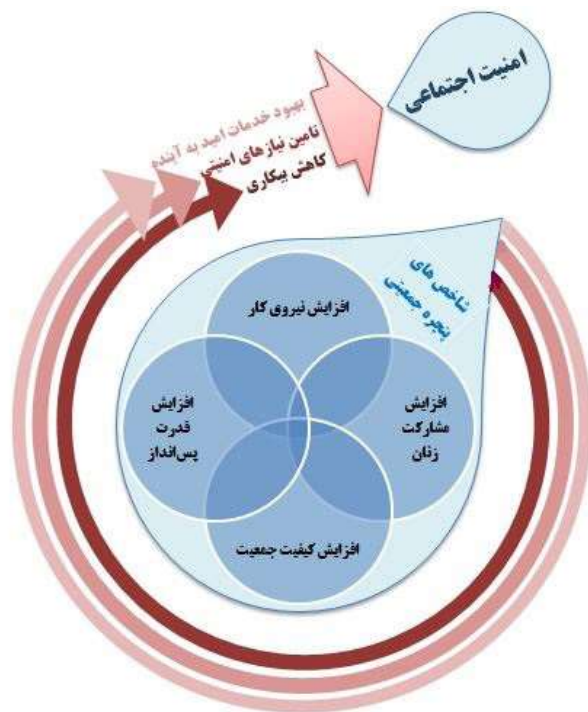
دکتر رسول صادقی که بیش از یک دهه است مطالعاتی در حوزه پنجره جمعیتی دارد؛ افزایش عرضه نیروی کار، فراهم کردن زمینه‌های حضور و مشارکت زنان، افزایش تولید و درآمد در مقایسه با مصرف (چرخه زندگی اقتصادی) و افزایش قدرت پس اندازها را از شاخص‌های مهم پنجره جمعیتی برشمرده است. (صادقی، ۱۳۹۱: ۱۳۴ تا ۱۳۷)

معاونت توسعه کار آفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری صندوق جمعیت سازمان ملل متحد اقدام به پژوهشی کرده که در آن افزایش نیروی کار، افزایش پس اندازها، افزایش مشارکت به ویژه زنان و بهبود و تقویت نیروی انسانی [کیفیت جمعیت] را از مهمترین مکانیزم‌های ترکیبی رفتاری پنجره جمعیتی لحاظ کرده است. (عباسی شوازی: ۱۳۹۷، ۵۹ تا ۷۷)

همانگونه که در قبل گفته شد و با استفاده از مطالب این قسمت به عنوان خیر مایه اولیه شاخص گذاری مؤلفه‌های تحقیق، تعدادی از شاخص‌های به دست آمده در پرسشنامه اولیه به صاحب نظران این حوزه ارائه و بر پایه آن شاخص‌های تأمین نیازهای امنیتی مردم، بهبود خدمات امید به آینده و کاهش بیکاری به عنوان شاخص‌های با اهمیت «امنیت اجتماعی» و افزایش عرضه نیروی کار، فراهم کردن زمینه‌های

1. Benjamin Samuel Bloom
2. Mason, A and S. H. Lee
3. Rosado
4. Alvarado
5. UNFPA

حضور و مشارکت زنان، افزایش کیفیت جمعیت و افزایش قدرت پس اندازها به عنوان شاخص های مهم تر «پنجره جمعیتی» گزیده شدند.

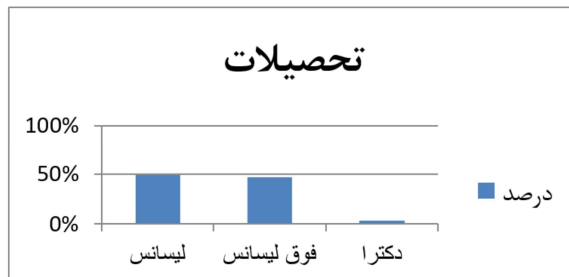

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

داده ها و تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش

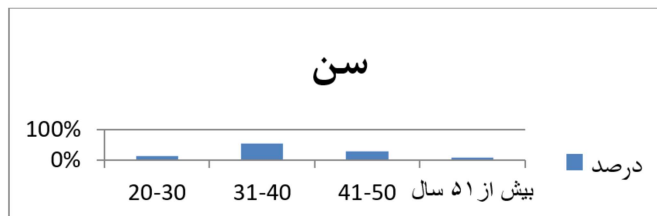
آمار توصیفی

تخصیلات: همان طور که در نمودار زیر مشخص است بیشترین درصد شرکت کننده در نمونه آماری اخذ شده مربوط به افراد دارای تخصیلات لیسانس و فوق لیسانس می باشد.

نمودار ۴- تحصیلات پاسخ دهندگان

- سن: همان طور که در نمودار زیر مشخص است بیشترین درصد شرکت کننده در نمونه آماری اخذ شده مربوط به سن ۳۱ الی ۴۰ سال می باشد.

نمودار ۵: سن پاسخ دهندگان

آمار استنباطی

با توجه به مدل مفهومی تحقیق حاضر، و همچنین طیف لیکرت استفاده شده در پرسش مه جهت پاسخ به سوالات مورد بحث در تحقیق، ابتدا نرمال بودن داده ها بررسی شده و پس از آن آزمون مناسب صورت می پذیرد.

برای بررسی نرمال بودن داده ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده گردید. هنگام بررسی نرمال بودن داده ها ما فرض صفر مبتنی بر این که توزیع داده ها نرمال است را در سطح خطای ۵٪ تست می کنیم. بنابراین اگر آماره آزمون بزرگتر مساوی ۰/۰۵ بدست آید، در این صورت دلیلی برای رد فرض صفر مبتنی بر این که داده نرمال است، وجود نخواهد داشت. به عبارت دیگر توزیع داده ها نرمال خواهد بود.

برای آزمون نرمالیتة فرض های آماری به صورت زیر تنظیم می شود:

H_0 : توزیع داده های مربوط به هر یک از متغیرها نرمال است.

H_1 : توزیع داده های مربوط به هر یک از متغیرها نرمال نیست.

جدول ذیل مقدار معناداری را برای هر کدام از متغیرها به طور مجزا ارائه می دهد. این مقادیر در تشخیص

نرمال بودن داده‌ها تعیین کننده است. چنانچه سطح معناداری در آزمون کولموگروف- اسمیرنوف بیشتر از ۰/۰۵ باشد می‌توان داده‌ها را با اطمینان بالایی نرمال فرض کرد. در غیر این صورت نمی‌توان گفت که داده‌ها توزیع‌شان نرمال است. با توجه به مطالب فوق هیچ کدام از متغیرهای تحقیق حاضر نرمال نمی‌باشد. یعنی متغیر مورد پژوهش دارای توزیع طبیعی در جامعه نیست.

در اینجا و در جدول ۴ نتیجه آزمونهای رابطه شاخص «افزایش مشارکت زنان» به عنوان یکی از مکانیزم‌های ترکیبی و رفتاری پنجره جمعی در جامعه، و سه شاخص برگزیده امنیت اجتماعی (تامین نیازهای امنیتی مردم، بهبود خدمات امید به آینده، کاهش بیکاری) بررسی شده است.

N		تأمین نیاز امنیتی مردم	کاهش بیکاری	امید به آینده
		60	60	60
Normal Parameters ^{a,b}	Mean (میانگین)	3.2667	2.7833	3.6333
	Std. Deviation	.88042	.92226	.88234
Most Extreme Difference	Absolute	.214	.226	.244
	Positive	.202	.190	.189
	Negative	-.214	-.226	-.244
Test Statistic		.214	.226	.244
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000c	.000c	.000c

جدول ۴ آزمون کولموگروف- اسمیرنوف (بررسی شاخص افزایش مشارکت زنان)

در جدول ۵ نتیجه آزمونهای رابطه شاخص «افزایش قدرت پس انداز» به عنوان یکی از مکانیزم‌های ترکیبی و رفتاری پنجره جمعی در جامعه، و سه شاخص برگزیده امنیت اجتماعی (تامین نیازهای امنیتی مردم، بهبود خدمات امید به آینده، کاهش بیکاری) بررسی شده است.

N		تأمین نیاز امنیتی مردم	کاهش بیکاری	امید به آینده
		59	60	60
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	4.0847	3.6500	4.0500
	Std. Deviation	.59562	.70890	.59447
Most Extreme Differences	Absolute	.336	.273	.334
	Positive	.336	.237	.334
	Negative	-.308	-.273	-.316
Test Statistic		.336	.273	.334
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000c	.000c	.000c

جدول ۵ آزمون کولموگروف- اسمیرنوف (بررسی شاخص افزایش قدرت پس انداز)

در جدول ۶ نتیجه آزمونهای رابطه شاخص «افزایش عرضه نیروی کار» به عنوان یکی از مکانیزمهای ترکیبی و رفتاری پنجره جمعیتی در جامعه، و سه شاخص برگزیده امنیت اجتماعی (تأمین نیازهای امنیتی مردم، بهبود خدمات امید به آینده، کاهش بیکاری) بررسی شده است.

N		تأمین نیاز امنیتی مردم	کاهش بیکاری	امید به آینده
		59	58	58
Normal Parameters a, b	Mean	3.5085	3.7586	4.3276
	Std. Deviation	.72808	.73294	4.02792
Most Extreme Differences	Absolute	.259	.284	.416
	Positive	.249	.233	.416
	Negative	-.259	-.284	-.354
Test Statistic		.259	.284	.416
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000c	.000c	.000c

جدول ۶ آزمون کولموگروف- اسمیرنوف (بررسی شاخص افزایش عرضه نیروی کار)

N		تأمین نیاز امنیتی مردم	کاهش بیکاری	امید به آینده
		58	59	60
Normal Parameters a, b	Mean	4.1897	4.2373	4.1167
	Std. Deviation	.57604	.65229	.64022
Most Extreme Differences	Absolute	.353	.286	.306
	Positive	.353	.286	.306
	Negative	-.285	-.239	-.278
Test Statistic		.353	.286	.306
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000c	.000c	.000 c

جدول ۷ آزمون کولموگروف- اسمیرنوف (بررسی شاخص ارتقای کیفیت جمعیت)

جداول فوق (جدول ۷) مربوط به نتایج و معیار تصمیم (معنی داری) می باشد. مقدار $0/000$ نشان از رد فرض صفر دارد. یعنی این فرضیه که «نمونه مورد نظر از توزیع نرمال به دست آمده است»، رد می گردد. به عبارتی توزیع این نمونه، نرمال نیست. بنابراین آزمونهایی مانند آزمون تک نمونه ای کولموگروف- اسمیرنوف و یا آزمون رتبه علامت دار تک نمونه ای ویلکاکسون مناسب می باشد. در این تحقیق از آزمون رتبه علامت دار ویلکاکسون برای آزمون فرضیات استفاده شده است.

Asymptotic. Sig	Standardized Test Statistic	Standard Error	Test Statistic	Total N	شاخص «امنیت اجتماعی»	مکانیزم ترکیبی و رفتاری «پنجره جمعیتی»
023/0	2/280	62/733	513/500	60	تامین نیازهای امنیتی مردم	افزایش مشارکت زنان در جامعه و...
071/0	-1/808	56/706	212/500	60	کاهش بیکاری	
000	4/441	70/347	722/500	60	میزان امید به آینده	

جدول ۸: آمار ۱ تنباضی «رابطه افزایش مشارکت زنان در جامعه با شاخص‌های برگزیده امنیت اجتماعی»

با توجه به جداول فوق، مقدار آماره آزمون (Standardized Test Statistic) برای رابطه بین "افزایش مشارکت زنان در جامعه" با شاخص "امنیت اجتماعی" (تامین نیازهای امنیتی مردم (۲/۲۸۰) بوده که معنی‌دار نیز می‌باشد) زیرا test statistic مثبت و Asymptotic sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد: "۰/۰۲۳". لذا این فرضیه پذیرفته شده و قابل قبول می‌باشد.

با توجه به جداول فوق، مقدار آماره آزمون برای رابطه بین «افزایش مشارکت زنان در جامعه» با شاخص‌های «امنیت اجتماعی» (کاهش بیکاری) ۸۰۸/۱- بوده که معنی‌دار نمی‌باشد (۰/۰۷۱). این آزمون نشان می‌دهد که شاخص رابطه افزایش مشارکت زنان و کاهش بیکاری رابطه معنی‌داری ندارند. لذا این فرضیه پذیرفته نشده و قابل قبول نمی‌باشد.

با توجه به جداول فوق، مقدار آماره آزمون برای رابطه بین "افزایش مشارکت زنان در جامعه" با شاخص «امنیت اجتماعی» (میزان امید به آینده) ۴/۴۴۱ بوده که معنی‌دار نیز می‌باشد. این آزمون نشان می‌دهد که به شاخص رابطه افزایش مشارکت زنان در جامعه و میزان امید به آینده بالاتر از ۳ نمره داده‌اند. لذا این فرضیه پذیرفته شده و قابل قبول می‌باشد.

Asymptotic. Sig	Standardized Test Statistic	Standard Error	Test Statistic	Total N	شاخص «امنیت اجتماعی»	مکانیزم ترکیبی و رفتاری «پنجره جمعیتی»
000	6/567	100/963	1.326/000	59	تامین نیازهای امنیتی مردم	افزایش قدرت پس‌انداز
000	5/204	61/395	671/000	60	کاهش بیکاری	
000	6/594	100/552	1.326	60	میزان امید به آینده	

جدول ۹: آمار استنباطی «رابطه افزایش قدرت پس‌انداز با شاخص‌های برگزیده امنیت اجتماعی»

با توجه به جداول فوق، مقدار آماره آزمون (Standardized Test Statistic) برای رابطه بین "افزایش قدرت پس‌انداز" با شاخص‌های «امنیت اجتماعی» (تامین نیازهای امنیتی مردم-کاهش بیکاری-میزان امید به آینده) به ترتیب ۶/۵۶۷ و ۵/۲۰۴ و ۶/۵۹۴ بوده که معنی‌دار می‌باشد. این آزمون نشان می‌دهد که به رابطه "افزایش قدرت پس‌انداز" و شاخص‌های «امنیت اجتماعی» (تامین نیازهای امنیتی مردم-کاهش بیکاری-میزان امید به آینده) نمره بالاتر از ۳ داده شده است. لذا این فرضیه پذیرفته شده و قابل قبول می‌باشد.

Asymptotic. Sig	Standardized Test Statistic	Standard Error	Test Statistic	Total N	شاخص «امنیت اجتماعی»	مکانیزم ترکیبی و رفتاری «پنجره جمعیتی»
000	4/405	53/461	533/000	59	تامین نیازهای امنیتی مردم	افزایش عرضه نیروی کار
000	418/5	588/69	000/787	58	کاهش بیکاری	
000	603/5	414/70	500/804	58	میزان امید به آینده	

جدول ۹: آمار استنباطی «رابطه افزایش عرضه نیروی کار با شاخص‌های برگزیده امنیت اجتماعی»

با توجه به جداول فوق، مقدار آماره آزمون (Standardized Test Statistic) برای رابطه بین "افزایش عرضه نیروی کار" با شاخص‌های «امنیت اجتماعی» (تامین نیازهای امنیتی مردم-کاهش بیکاری-میزان امید به آینده) به ترتیب ۴/۴۰۵ و ۵/۴۱۸ و ۵/۶۰۳ بوده که معنی‌دار می‌باشد. این آزمون نشان

می دهد که به رابطه "افزایش عرضه نیروی کار" و شاخص های «امنیت اجتماعی» (تامین نیازهای امنیتی مردم- کاهش بیکاری- میزان امید به آینده) نمره بالاتر از ۳ داده شده است. لذا این فرضیه پذیرفته شده و قابل قبول می باشد.

Asymptotic. Sig	Standardized Test Statistic	Standard Error	Test Statistic	Total N	شاخص «امنیت اجتماعی»	مکانیزم ترکیبی و رفتاری «پنجره جمعیتی»
000	500/6	000/102	000/1.326	60	تامین نیازهای امنیتی مردم	ارتقای کیفیت جمعیت
000	637/6	797/107	000/1.431	58	کاهش بیکاری	
000	497/6	042/106	000/1.378	59	میزان امید به آینده	

جدول ۱۰: آمار استنباطی «رابطه ارتقای کیفیت جمعیت با شاخص های برگزیده امنیت اجتماعی»

با توجه به جداول فوق، مقدار آماره آزمون (Standardized Test Statistic) برای رابطه بین "ارتقای کیفیت جمعیت" با شاخص های «امنیت اجتماعی» (تامین نیازهای امنیتی مردم- کاهش بیکاری- میزان امید به آینده) به ترتیب ۶/۵۰۰ و ۶/۶۳۷ و ۶/۴۹۷ بوده که معنی دار می باشد. این آزمون نشان می دهد که به رابطه ارتقای کیفیت جمعیت و شاخص های «امنیت اجتماعی» (تامین نیازهای امنیتی مردم- کاهش بیکاری- میزان امید به آینده) نمره بالاتر از ۳ داده شده است. لذا این فرضیه پذیرفته شده و قابل قبول می باشد.

نتیجه گیری

پنجره جمعیتی فرصتی کوتاه مدت است که در آن شاخص های مربوطه در بهترین حالت ممکن قرار خواهند گرفت. این بازه زمانی برای بسیاری از کشورها از سالها قبل شروع و به پایان رسیده یا نزدیک به پایان است. برای ایران نیز این فرصت تقریباً از سال ۱۳۸۵ شروع شده و تا سال ۱۴۲۵ و در حدتهایی آن تا سال ۱۴۳۰ ادامه خواهد داشت. دوره تجدید این پنجره بیش از شصت سال است و بدیهی است که استفاده نکردن از هر بار این فرصت به معنی از دست رفتن یک فرصت طلایی برای اقتصاد و در ادامه آن امید به زندگی و آینده و امنیت اجتماعی است.

بیشتر و تقریباً تمام تحقیقات انجام شده در این حوزه به بعد اقتصادی و یا آمار و پویایی جمعیتی پرداخته و از سایر حوزه های آن غافل شده اند.

دست آوردهای این پژوهش نشان داد که شاخص های مورد نظر حاصل از پنجره فرصت جمعیتی، به

نحوه بهره‌برداری از آن بستگی دارد. بهره‌برداری از فرصت طلایی جمعیت و تبدیل آن به فرصت اقتصادی و اجتماعی مستلزم توانمندی و مقتدرسازی جوانان برای توسعه اقتصادی، گسترش فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری مطلوب، بهبود کیفیت سرمایه انسانی و فراهم کردن فرصت‌هایی برای حضور زنان در بازار کار است. این امر مستلزم برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های صحیح دولت‌ها برای نسل فعال و به ویژه جوانان است هرچند که نگرانی اغلب دولت‌ها به دوره بعد از این پنجره یعنی سالخوردگی و تبعات حاصل از آن معطوف شده است.

در سالهای اخیر و با تدابیر مقام معظم رهبری (مدظله) سیاست دولت‌ها به سمت افزایش نرخ رشد جمعیت پیش رفته که سیاست‌های تشویقی فرزندآوری در دولت فعلی و گذشته مؤید این امر است. جوان سازی جمعیت و افزایش نرخ رشد جمعیت، می‌تواند ایجاد پنجره جدید جمعیتی و یا طولانی کردن پنجره فعلی نقش مثبت ایفا نماید اما همان اندازه که فرصت دارد، آستان تهدیدهایی نیز هست.

بررسی‌های این تحقیق نشان داد که پنجره جمعیتی با افزایش عرضه نیروی کار، افزایش کیفیت جمعیت و افزایش پس‌اندازها تأثیر مثبتی بر شاخص‌های امنیت اجتماعی جامعه شامل؛ تأمین نیازهای امنیتی مردم، کاهش بیکاری و افزایش امید به آینده دارد. لکن در این تحقیق رابطه مثبت و معناداری بین افزایش مشارکت زنان و کاهش بیکاری به دست نیامد؛

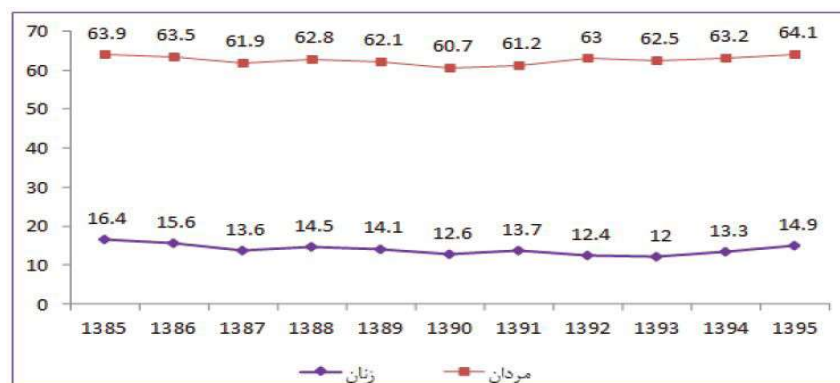
Asymptotic sig	Standardized Test Statistic	شاخص‌های امنیت اجتماعی	مکانیزم‌های ترکیبی پنجره جمعیتی
0.023	2.280	تامین نیازهای امنیتی مردم	افزایش مشارکت زنان در جامعه
0.071	1.808-	کاهش بیکاری	
0.00	4.441	میزان امید به آینده	
0.00	6.657	تامین نیازهای امنیتی مردم	افزایش قدرت پس‌انداز
0.00	5.204	کاهش بیکاری	
0.00	6.594	میزان امید به آینده	
0.00	4.405	تامین نیازهای امنیتی مردم	افزایش عرضه نیروی کار
0.00	5.418	کاهش بیکاری	
0.00	5.603	میزان امید به آینده	
0.00	6.500	تامین نیازهای امنیتی مردم	ارتقای کیفیت جمعیت
0.00	6.637	کاهش بیکاری	
0.00	6.497	میزان امید به آینده	

جدول ۱۱ - آماره آزمون ر‌ا ه بین مکانیزم‌های پنجره جمعیتی با شاخص‌های امنیت اجتماعی

همانگونه که در جدول ۱۱ می‌بینیم، نتایج به دست آمده حاکی از آن است که «افزایش مشارکت زنان در جامعه» تا حدی می‌تواند در تأمین نیازهای امنیتی مردم نقش داشته باشد ولی همین مشارکت نمی‌تواند در کاهش بیکاری تأثیری داشته باشد ولی امید به آینده را تا حدودی در بین مردم افزایش می‌دهد.

بدیهی است پنجره جمعیتی با افزایش جمعیت زنان پویا در جامعه، می‌تواند در تأمین نیازهای امنیتی مردم نقش ایفا نماید. این کار از طریق نقش ویژه زنان در ساخت فرهنگ جامعه می‌تواند باعث پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی شود که آن هم به نوبه خود ارتقای امنیت اجتماعی را در پی دارد. لکن این شاخص رابطه مستقیمی با مکانیزم ترکیبی مشارکت زنان در جامعه دارد که با توجه به نتایج این تحقیق که در بخش بعدی آمده است، میزان مشارکت زنان کاهش یافته و به همین دلیل این فرضیه با ضریب اطمینان کمتری پذیرفته شده است.

اما اینکه مشارکت زنان نقشی در کاهش بیکاری نداشته، به وضعیت فرهنگی جامعه برمی‌گردد. نمودار زیر نشان می‌دهد برخلاف انتظاری که از پنجره جمعیتی می‌رود نرخ مشارکت اقتصادی زنان در دوره ۹۵-۱۳۸۵ افزایش محسوسی نداشته بلکه کاهش اندکی هم داشته است.

نمودار ۴: روند تحولات نرخ مشارکت اقتصادی زنان و مردان در ایران ۹۵-۱۳۸۵

منبع: مرکز آمار ایران ۱۳۹۶ شاخص‌های اصلی بازار کار

این نمودار به گونه‌ای بر یکی از نتایج این تحقیق صحنه می‌گذارد، چرا که هر چند پنجره جمعیتی باعث افزایش جمعیت جوان می‌شود لکن با توجه به سهم اندک و در حال کاهش زنان در نرخ مشارکت اقتصادی (در ایران)؛ نمی‌تواند باعث کاهش بیکاری و در نتیجه افزایش امنیت اجتماعی شود.

گذار ساختار سنی و پنجره جمعیتی بستری برای رشد و توسعه اقتصادی کشور محسوب می‌شود. تأثیرات اقتصادی پنجره فرصت ریشه در این واقعیت دارد که در طول دوره ای که پنجره فرصت جمعیتی

گشوده می‌شود، هزینه‌های عمومی - که در برنامه‌های اجتماعی نظیر آموزش و بهداشت صورت گرفته بود - به سمت سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی و زیرساخت‌ها هدایت می‌شوند. در سطح خرد نیز خانواده‌ها می‌توانند هزینه‌های جاری را به سمت پس انداز و ارتقای استانداردهای زندگی جهت دهند (پول، ۲۰۰۷: ۲۸).

در مطالعه‌ای که نوفرستی و مدنی تنکابنی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که بیشترین پس‌انداز توسط افرادی که در محدوده سنی ۳۰ تا ۴۵ سال هستند صورت می‌گیرد. این مطالعه نشان داد هرچه نسبت جمعیت در گروه‌های سنی میانی افزایش یابد، از مصرف کل جامعه کاسته و بر میزان پس‌انداز کل جامعه افزوده خواهد شد. بدین ترتیب، الگوهای تولید و مصرف بر حسب سن در نوسان است و در نتیجه، دوران پنجره جمعیتی پتانسیل بالایی برای افزایش تولید و درآمد سرانه دارد. (نوفرستی و مدنی تنکابنی ۱۳۸۵)

هوشمند و نیکوقدم تأثیر ساختار سنی جمعیت بر درآمد سرانه در ایران را بررسی کرده‌اند. آنها نشان داده‌اند که یک درصد افزایش در سهم جمعیت زیر ۱۵ سال از کل جمعیت منجر به کاهش حدود ۰ درصد درآمد / ۰/۹ درصد درآمد سرانه و یک درصد افزایش در بار تکفل جوان منجر به کاهش حدود ۰/۰۳ سرانه می‌شود. از سوی دیگر، یک درصد افزایش در سهم جمعیت بالای ۶۵ سال از کل جمعیت منجر ۰ به کاهش حدود ۰/۸ درصد در درآمد سرانه و یک درصد افزایش در بار تکفل پیری، باعث کاهش حدود ۰/۴۴ درصد درآمد سرانه می‌شود. در مقابل، نتایج نشان می‌دهد یک درصد افزایش در سهم جمعیت ۱۵-۶۴ سال از کل جمعیت، منجر به افزایش حدود ۰/۰۲ درصد درآمد سرانه می‌شود (هوشمند و نیکوقدم، ۱۳۹۱).

همانگونه که در چارچوب نظری اشاره شده، مهمترین دغدغه ایرانیان فقر اقتصادی است. زمانی که قدرت و میزان پس‌اندازها افزایش پیدا کند، این افزایش تأثیر خود را به صورت مستقیم در امنیت اجتماعی می‌گذارد. در این تحقیق نیز به دست آمد که «افزایش قدرت پس‌اندازها» که از پیامدها و فرصت‌های پنجره جمعیتی است می‌واند ضمن کمک به تأمین نیازهای امنیتی مردم در کاهش بیکاری و افزایش امید به آینده هم نقش مؤثری ایفا نماید.

افزایش عرضه نیروی کار بر مبنای اثر حسابداری رشد است. با توجه به الگوی سنی (۱۵-۶۴ سال) مشارکت و فعالیت اقتصادی که در آن نرخهای مشارکت در بازار کار در طول سنین فعالیت افزایش می‌یابد، افزایش جمعیت در سنین فعالیت، عرضه نیروی کار را بیشتر می‌کند.

توانمندسازی نسل جوان، تقویت سامانه‌های نظام تأمین اجتماعی و تشویق پس‌انداز برای دوره سالمندی، می‌واند منجر به تحقق سود جمعیتی دوم شود. ایده سود جمعیتی دوم ناظر بر وضعیتی است که در شرایط

ساختوردگی جمعیت که سهم جمعیت سالمندان افزایش می‌یابد متوسط مقدار سرانه ثروت و دارایی نیز افزایش می‌یابد. نیاز به پس انداز ثروت توسط سالمندان معمولاً از دو طریق می‌تواند پاسخ داده شود:

۱. برنامه‌های عمومی دولت مانند حقوق بازنشستگی و یا بیمه درمانی سالمندان؛
 ۲. پس انداز و انباشت سرمایه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف توسط جمعیت سالمند در طول سال‌های فعالیت و پیش از بازنشستگی (عباسی شوازی و دیگران، ۱۳۹۶: ۹۵).
- لی و میسون (۲۰۰۶) معتقدند اگر منبع اصلی تأمین هزینه‌های سالمندان، برنامه‌های عمومی دولت باشد، نه تنها هیچ سودی از سالمندان جمعیت حاصل نمی‌شود بلکه به دلیل بالا رفتن سهم جمعیت سالمند فشار مضاعفی بر اقتصاد جامعه وارد می‌شود. در صورتی که بخش عظیمی از هزینه‌های سالمندی از طریق انباشت سرمایه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی تأمین شود، می‌توان ساختوردگی جمعیت را به عنوان عاملی برای بهبود استانداردهای زندگی و رشد و توسعه اقتصادی مطرح کرد. باید توجه داشت که تحقق سود جمعیتی دوم بستگی زیادی به بهره‌برداری مطلوب از فاز پنجم جمعیتی دارد.

در نتایج این تحقیق نیز دیدیم که «افزایش عرضه نیروی کار» که از پیامدهای بدیهی و روشن پنجمه جمعیتی است باعث ارتقای امنیت مردم، کاهش بیکاری و افزایش امید به آینده مردم می‌شود. تغییرات ساختار سنی جمعیت و پنجمه جمعیتی، سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. منافع ناشی از گذار جمعیتی که با افزایش جمعیت در سنین کار مشخص شده است، منجر به رشد اقتصادی در کوتاه مدت می‌شود. با این حال، کاهش میزان‌های باروری در بلندمدت، سرمایه‌گذاری در تحصیلات و سرمایه انسانی را افزایش می‌دهد (صالحی اصفهانی و ایگل، ۲۰۰۷).

پنجمه جمعیتی اثرات مثبتی را در سرمایه انسانی برجا می‌گذارد. نسل انفجار مولید، باروری پایین تر و در نتیجه خانوارهای کوچک‌تری دارند و خانوارها مشتاقانه برای فرزندان در حوزه آموزش و تحصیلات سرمایه‌گذاری می‌کنند. این وضعیت، بازتاب حرکت از تقاضا برای کمیت فرزندان به سمت کیفیت فرزندان است. سرمایه انسانی یا داشتن نیروی کار سالم و تحصیل کرده، همراه با سرمایه فیزیکی، منابع اصلی رشد اقتصادی محسوب می‌شوند. به بیان دیگر، پنجمه جمعیتی یک فرصت منحصر به فرد را برای افزایش سرمایه‌گذاری‌ها در بهداشت، آموزش، بهره‌وری سرمایه انسانی و فعالیت‌های زیربنایی فراهم می‌سازد؛ اما بهره‌گیری از این فرصت طلایی، نیازمند برنامه ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب به ویژه در حوزه اشتغال است. در غیر این صورت، نه تنها این فرصت کوتاه در ساختار جمعیتی کشور از بین می‌رود، بلکه فرصت و موهبت جمعیتی به آسانی به تهدید و بار جمعیتی تبدیل خواهد شد (گزارش وزارت

تعاون (۱۳۹۶).

با توجه به یافته‌های بالا و نیز داده‌های این تحقیق، چنین بدست آمد که «ارتقای کیفیت جمعیت» بهترین نقش را در بین مکانیزم‌های پنجره جمعیتی بر امنیت اجتماعی دارد و می‌تواند باعث افزایش این شاخص‌ها شود.

و سخن آخر اینکه هر چند مکانیزم «افزایش مشارکت زنان در جامعه» پنجره جمعیتی تأثیری بر کاهش بیکاری نداشته و نقش خنثایی هم در تأمین امنیت مردم دارد که به نظر محقق می‌واند برگرفته از فرهنگ ایرانی-اسلامی باشد که حرمت و شأن زن را نه در حضور بی‌مهابا و افسارگسیخته در جامعه بلکه در محیط‌های متناسب و امن؛ می‌دانند؛ اما در مجموع مکانیزم‌های ترکیبی رفتاری پنجره جمعیتی باعث افزایش امنیت اجتماعی در شاخص‌های نیازهای امنیتی مردم، کاهش بیکاری و امید به آینده می‌شود.

منابع

- اکبری قمصری، امیر (۱۳۹۹) «بررسی نقصان روابط همسایگی و عوامل اجتماع مؤثر بر آن در ۹ محله شهر تهران» تهران، نشریه علمی مسائل اجتماعی ایران، سال یازدهم بهار و تابستان شماره ۱
- بوزان، باری، (۱۳۷۸) مردم، دولت‌ها و هراس، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، صفحه ۳۰
- بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران (۱۳۹۷)، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- تقوی، نعمت‌الله (۱۳۹۹) «نی جمعیت شناسی» تهران، انتشارات آیدین،
- حسین زاده، جواد (۱۳۹۹) «پنجره جمعیتی، مدیریت سرمایه انسانی و رشد اقتصادی پایدار در گام دوم انقلاب اسلامی ایران»، تهران، تهران، گزارش پژوهشکده آمار
- جمالی، هاجر، شایگان، فریبا، (بهار ۱۳۹۰)، نقش تاکسی بی سیم بانوان بر احساس امنیت زنان تهرانی، پژوهش‌های مدیریت انتظامی (مطالعات مدیریت انتظامی)، دانشگاه علوم انتظامی، دوره ۶، شماره ۱۰
- دلاور علی، جهانتاب محمد (۱۳۹۰)، «تاثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت» دانشگاه علوم انتظامی، پاییز، شماره ۲۷.
- سربانی، حسن، (۱۳۹۰)، جمعیت شناسی، مبانی و زمینه‌ها، تهران، سمت.
- سیاح، مونس؛ مس‌کار، مانا؛ مس‌کار، مهلا؛ (بهار ۱۳۹۱) «ورسی اهمیت زمان در اعمال سیاست‌های جمعیتی با استفاده از مدل پویایی سیستم» فصلنامه علمی مطالعات راهبردی زنان، - شماره ۵۵
- صادقی، رسول، فرجادی، غلامعلی. (۱۳۸۶) «پنجره جمعیتی: فرصت طلایی برای توسعه اقتصادی در ایران»، همایش جمعیت، برنامه ریزی و توسعه پایدار، انجمن جمعیت شناسی ایران، تهران، ۴۱-۵۱، اسفندماه
- صادقی، رسول، (۱۳۹۱) «تغییرات ساختار سنی و ظهور پنجره جمعیتی در ایران: پیامدهای اقتصادی و الزامات سیاستی» فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، سال چهاردهم شماره ۵۵، بهار
- عباسی شوازی، محمدجلال و صادقی، رسول. (۱۳۹۲). وضعیت جمعیتی و اقتصادی اجتماعی جوانان در ایران (طرح پژوهشی)، پروژه جمعیت و توسعه دانشگاه تهران با حمایت مالی صندوق جمعیت ملل متحد.
- عزتی مرتضی، مظفری زانا، علیلو خاطره (۱۳۹۸) «اثر ساختار جمعیتی بر امنیت اقتصادی ایران»، تهران فصلنامه پژوهشهای اقتصادی، سال نوزدهم، شماره دوم، تابستان-ص ۱۵۵
- کاظمی پور، شهلا، (۱۳۹۰) «روشهای مقدماتی تحلیل جمعیت (رشته علوم اجتماعی)» تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور
- کریمیایی، امیراعظم، (زمستان ۱۳۸۴)، تأملی در ناخاست اجتماعی، پژوهش‌های دانش انتظامی، شماره ۲۷.
- کلانتری، صمد؛ صادقی-ده‌چشمه، ستار (۱۳۸۵)، برآورد و آیه‌چند شاخص جمعیتی در ایران و برخی

- کشورهای توسعه فته و درحال توسعه، فصلنامه جمعیت، شماره ۵۵-۵۶، صص ۱۳۳-۱۵۰
- کلانتری صمد، عباس زاده، فاروق محمد، مظفر امین، راکعی بناب ندا، (بهار ۱۳۸۹) (برر) **عه شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن** فصلنامه علمی جامعه شناسی کاربردی دانشگاه اصفهان دوه ۲۱ شماره ۱
 - کلهر، رضا، (۱۳۸۸)، **درآمدی بر امنیت انتظامی**، تهران، سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.
 - محبوبی منش، حسین (زمستان ۱۳۸۱)؛ **«امنیت و انحرافات اجتماعی» مطالعات راهبردی زنان** - شماره ۱۸ ISC صفحه - از ۱۳۳ تا ۱۵۹
 - محمدی سید بیوک (۱۳۸۲) **جامعه‌شناسی سیاسی**: از سری انتشارات آزمایشی متون درسی دانشگاه پیام نور، دانشگاه پیام نور، تهران، چاپ اول ۱۳۷۳. چاپ هفتم ۱۳۸۲.
 - مشفق، محمود، میرزایی، محمد، (بهار و تابستان ۱۳۸۹)، **انتقال سنی در ایران: تحولات سنی جمعیت و سیاست گذاری‌های اجتماعی و جمعیتی**، مقاله علمی ترویجی، شماره ۷۱ و ۷۲.
 - مرکز آمار ایران (۱۳۹۶)، **گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵**، تهران، انتشارات مرکز آمار ایران.
 - نبوی، سید عبدالحسین، حسین زاده، علی حسین، حسینی، سیده هاجر، (زمستان ۱۳۸۹)، **برر عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر احساس امنیت اجتماعی**، نشریه جامعه شناسی کاربردی، اصفهان، دوره ۲۱ شماره ۴.
 - نصری، قدیر، (پاییز ۱۳۹۰)، **امنیت جامعه‌ای به مثابه امنیت ملی پایدار**، فصلنامه امنیت پژوهی، شماره ۴۳.
 - نوفرستی، محمد و احمدی، محبوبه (۱۳۸۷) **اثر ساختار سنی جمعیت بر پس انداز جامعه**، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال هشتم شماره اول، صفحات ۴۳-۵۶
 - نوفرستی، محمد و مدنی تنکابی، سید صهیب (۱۳۸۵) **اثر تغییر ساختار سنی جمعیت بر هزینه‌های مصرف بخش خصوصی**، پیک نور تابستان ۱۳۸۵ شماره ۱۴، صفحات ۱۰۶ تا ۱۱۶
 - نویدنیا، منیژه، (بهار ۱۳۸۲)، **درآمدی بر امنیت اجتماعی**، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۶، شماره ۱۹.
 - هوشمند، محمود و مسعود نیکوقدم (۱۳۹۱). **بررس کانال‌های اثرگذاری ساختار سنی جمعیت بر ۱۷۹- درآمد سرانه در ایران: یک تحلیل علی**، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲
 - وزارت تعاون - عباسی شوازی، محمدجلال (۱۳۹۶) گزارش **«پنجره جمعیتی و بازار کار در ایران فرصت‌ها و چالش‌ها»** تهران وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
 - باوری بافقی، امیرحسین، صالحی صدقیانی، جمشید، هاشمی، صدیقه سادات، (زمستان ۱۳۸۹)، **تعیین تاثیر قاچاق مواد مخدر بر امنیت ملی ج.ا.ا**، دوره ۵، شماره ۴.
 - Bloom, D. E, and J. G. Williamson, (1998), **“Demographic Transitions and Economic Miracles in Emerging Asia”**, World Bank Economic Review 12 (3).
 - Bloom, D. E, D. Canning, and J. Sevilla, (2003), **The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change**,

Population Matters Monograph MR-1274, RAND, Santa Monica.

- Lee R., A. Mason, 2011, Population Aging and the Generational Economy: A Global Perspective, Edward Elgar, Cheltenham, UK • Northampton, MA, USA.
- Lutz, W., (2014). **A population policy rational for the 21st century**, **Population and Development Review**, 40(3): 527-544.
- Malmberg, B., and L. Sommešad (2000), **Four Phases in the Demographic Transition: Implications for Economic and Social Development in Sweden, 1820-2000**, Paper to be
- Mason, A and S. H. Lee (2004), **The Demographic Dividend and Poverty Reduction, Seminar on the Relevance of Population Aspects for the Achievement of the Millennium Development Goals**, Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat, New York, 17-19 November.
- Mitar, Miran, (1996) **Assessment of Societal Security in Recent past and today**, www.ncjrs.Org/Policing/soc269.htm
- Pool, I. (2005), **Age Structural Transitions and Policy: Frameworks**, Chapter 1, Pp. 13-39, in *Population, Resources and Development: Riding the Age Waves*, Springer Press.
- Pool, I. (2007). **Demographic Dividend: Determinants of Development or Merely Windows of Opportunity? Ageing Horizons**, Issue No 7.
- presented at the SSHA meeting, Pittsburgh, October 2000.
- Robine, J. M, S. L. Cheung, E. Tu, and Z. Yi, **The Demographic Window: Challenges and Opportunities**, Paper Presented in Population Association of America, Minneapolis, Minnesota, (May 1-3 2003).
- Rosado, J. A., and M. I. Alvarado (2017). **From Population Age Structure and Savings Rate to Economic Growth: Evidence From Ecuador**, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(3), 352-361.
- Salehi-Isfahani, D. and D. Egel (2007). **Youth Exclusion in Iran: The State of Education, Employment and Family Formation**, Wolfensohn Center for Development, Working Paper (No 3, 2007).

- Shryock, H. S., Siegel, J. S. and Associates, (1976), **The Methods and Materials of Demography**. California, Academic Press, INC.
- United Nations, **Economic and Social Survey of Asia and the Pacific** 2003, **Economic and Social Commission for Asia and the Pacific**, United Nations, New York (2004).
- United Nations. “**World Population Prospects: The 2010 Revision**”, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, (2011).
- Vallin, J. **The Demographic Window: an Opportunity to be Seized, Paper to be Presented at the International Conference on the Demographic Window and Healthy Aging: Socioeconomic challenges and opportunities**, Beijing, (2004).
- <https://farsi.khamenei.ir/>
- معنا-و-مفهوم-امنیت-اجتماعی <https://www.ihcs.ac.ir/csss/fa/page/510/>